



Universiteit Utrecht

Metacommunicatie in meertalige, probleemoplossende gesprekken

Effectiviteit van Duits-Nederlandse conversaties in Lingua Receptiva vergeleken met conversaties in Engels als Lingua Franca

Nora van Bracht

3364828

M.A. Interculturele Communicatie

Universiteit Utrecht

Eerste begeleider: Jan ten Thije

Tweede begeleider: Geert Mak

22-08-2017

Voorwoord

Annemieke: Even zien. Oké. Ik weet niet waar jij bent. Snap je mij?

Mattias: (Lacht)

Annemieke: Ehm, God. Oke. Nou, ehm RECHTDOOR

Mattias: *Ja*

Annemieke: Ga maar RECHTdoor ja.

Mattias: *Oké, nach rechts ja.'*

Bovenstaand gesprek is een voorbeeld uit het corpus van mijn onderzoek, waar een Duitser en een Nederlandse elkaars locatie op een plattegrond proberen te vinden. Daarnaast stippelen zij ook de route om naar elkaar te lopen uit. Ik heb met veel plezier gelezen hoe personen met een verschillende talige achtergrond samen tot een oplossing komen, ook al ging dat niet altijd zonder misverstanden.

Deze masterscriptie is mijn laatste opdracht voor de Master Interculturele Communicatie aan de Universiteit Utrecht. Ik wil graag mijn scriptiebegeleider Jan ten Thije bedanken, voor alle raad tijdens onze wekelijkse bijeenkomsten. Ook bedank ik Gerda Blees, die de laatste tips over SPSS met mij deelde. Ook wil ik de vijf premasterstudenten, Marieke, Nadia, Britt, Patricia en Esther bedanken, die de experimenten met Nederlanders en Duitsers hebben uitgevoerd en de gesprekken hebben getranscribeerd. Ook mijn medestudenten Linda van der Kroon, Alessandra Prete en Annemieke Proost wil ik hartelijk bedanken voor het meedenken en het sparren tijdens onze wekelijkse bijeenkomsten.

Nora van Bracht

Utrecht, 22 augustus 2017

Samenvatting

In ruim vierhonderd jaar is de Engelse taal uitgegroeid tot een wereldtaal en wordt Engels in bijna elk land ter wereld gesproken. Dit heeft als groot voordeel dat mensen met een andere moedertaal over de hele wereld eenvoudig met elkaar kunnen communiceren. Dit wordt ook wel Engels als “Lingua Franca” genoemd. Maar er zijn ook andere manieren om een gesprek met iemand aan te gaan, zoals door middel van ‘Lingua Receptiva’, waarbij personen met een andere talige en culturele achtergrond elk hun eigen moedertaal spreken en elkaar ook begrijpen.

Dit onderzoek focust zich op het Nederlands en het Duits, twee talen die zich binnen dezelfde taalfamilie bevinden. Daarom zou Lingua Receptiva ook een goede manier kunnen zijn om communicatie tussen Duitsers en Nederlanders mogelijk te maken, wat in de grensregio incidenteel al gebeurt (Beerkens, 2010).

Deze scriptie onderzoekt de volgende onderzoeksvraag:

Hoe groot is de relatieve invloed van blootstelling, houding, taalvaardigheid en het aantal MCDs op de effectiviteit van Duits-Nederlandse LaRa-conversaties in vergelijking met ELF-conversaties?

De gesprekken die voor dit onderzoek zijn gehouden waren tussen Nederlanders en Duitsers. Er werden twee taalmodi met elkaar vergeleken: Engels als Lingua Franca (hierna: ELF) en Lingua Receptiva (hierna: LaRa). Bij deze laatste optie gebruikten de deelnemers hun moedertaal.

Zoals al te lezen is in de onderzoeksvraag, richt dit onderzoek zich op het gebruik van MCDs. MCDs zijn expliciete onderhandelingen die het tot stand brengen van wederzijds begrip als doel hebben (Bahtina, Ten Thije, Wijnen, 2013). Hoewel er eerder onderzoek is gedaan naar het gebruik van MCDs in Russisch-Estse gesprekken in de LaRa-modus (Bahtina, 2013), is dit fenomeen nog niet onderzocht in ELF-conversaties. Daarnaast heeft Bahtina (2013) onderzoek gedaan naar *acquired* LaRa, waar deelnemers met moedertalen uit verschillende taalfamilies met elkaar communiceren. Dit onderzoek is gericht op *inherent* LaRa, waar beide talen uit dezelfde taalfamilie komen, in dit geval het Duits en het Nederlands. De gesprekspartners kunnen elkaar begrijpen op basis van overeenkomsten tussen beide talen. Tot slot is er ook gekeken of taalvaardigheid, blootstelling aan en houding tot de taal van de gesprekspartner van invloed is op de mate van succes van zowel een LaRa- als een ELF-conversatie.

Binnen deze studie is een experiment opgezet waarbij een Duitser en een Nederlandse via Skype een taak op moeten lossen. Hierbij zijn twee condities gebruikt, namelijk de ELF-conditie en de LaRa-conditie. In beide condities moest dezelfde taak worden opgelost; elkaar vinden op een plattegrond, waarbij elke deelnemer een ander stuk informatie bezat. Deze gesprekken zijn opgenomen, vervolgens getranscribeerd en daarna geanalyseerd. Ook werd een test afgenomen om het taalniveau van de tweede taal te meten en werd er een enquête gehouden om de blootstelling aan en de houding tot de moedertaal van de gesprekspartner vast te stellen.

Uit het onderzoek is gebleken dat gesprekken die in de ELF-modus gedaan werden, effectiever waren dan gesprekken in de LaRa-modus. Ook is gebleken dat hoe leuker de deelnemers het vonden om de andere taal te spreken (zowel Engels als Nederlands en Duits),

hoe succesvoller het gesprek was. Een hogere blootstelling aan het Duits of Nederlands was een hogere kans op succes bij LaRa-gesprekken. Een hogere blootstelling aan het Engels zorgde in de ELF-modus dat de opdracht wel sneller werd opgelost. Hier kon echter niet uit worden opgemaakt dat een hogere blootstelling voor een effectiever gesprek zorgt. Uit dit onderzoek is gebleken dat hoe minder MCDs er gebruikt werden, hoe succesvoller het gesprek in LaRa was en hoe sneller het gesprek was afgerond in zowel ELF als LaRa. Een mogelijke uitleg is dat een korter gesprek minder uitingen bevat en daardoor ook minder MCDs. Daarom is er gekeken naar het aantal MCDs per minuut. Hieruit is gebleken dat hoe meer MCDs er per minuut gebruikt werden, hoe efficiënter het gesprek verliep. Tot slot bleek dat in de LaRa-modus enkele specifieke MCDs de effectiviteit of efficiëntie van een gesprek negatief konden voorspellen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	2
1. Inleiding	6
2. Theoretisch kader	8
2.1 Engels als Lingua Franca.....	8
2.2 Lingua Receptiva.....	10
2.3 Alignment.....	11
2.4 Meta Communicative Devices	12
2.5 Vergelijking LaRa en ELF	14
2.6 Vraagstelling	18
3. Onderzoeksmethode	22
3.1 Opzet	22
3.2 Deelnemers experiment.....	23
3.3 Materialen.....	23
3.4 Procedure.....	27
4. Analyse.....	28
4.1 Succes.....	28
4.2 Analysemodel MCDs	29
5. Resultaten	34
5.1 Mate van succes in verschillende communicatiemodi.....	34
5.2 Invloed MCDs gezamenlijk op succes	34
5.3 Invloed per MCD-type op succes	37
5.4 Invloed van taalniveau op succes	38
5.5 Invloed van blootstelling op succes.....	39
5.6 Invloed van houding op succes.....	40
6. Conclusies	41
6.1 Succes van ELF- en LaRa-gesprekken.....	42
6.2 Toepassing van MCDs in ELF- en LaRa-gesprekken.....	42
6.3 Invloed taalvaardigheid op het succes in ELF- LaRa-gesprekken	42
6.4 Invloed van houding en blootstelling op het succes in ELF- en LaRa-gesprekken.....	43
6.5 Reflectie en vervolgonderzoek	44
Bibliografie.....	46
Bijlagen	50
Bijlage 1: C-test voor Duitsers	50
Bijlage 2: C-test voor Nederlanders	53

Bijlage 3: Nakijkmodel C-test Engels	56
Bijlage 4: Nakijkmodel C-test Nederlands.....	58
Bijlage 5: Nakijkmodel C-test Duits	60
Bijlage 6: Enquête voor Duitsers.....	62
Bijlage 7: Enquête voor Nederlanders.....	68
Bijlage 8: Instructies Nederlands: Guide.....	74
Bijlage 9: Instructies Nederlands: Follower	76
Bijlage 10: Instructies Duits: Guide	78
Bijlage 11: Instructies Duits: Follower.....	80
Bijlage 12: Transcriptieconventies	82

1. Inleiding

Dankzij vele factoren, zoals nieuwe (online) communicatiemiddelen, globalisatie en goedkopere en efficiëntere manieren van reizen, staan de verschillende delen van de wereld steeds meer in verbinding met elkaar. Meer dan ooit vindt er contact plaats tussen mensen met verschillende nationaliteiten, culturen en talen. Er ontstaan steeds meer meertalige omgevingen. Bij organisaties zoals de Europese Unie of bij multinationals, maar ook binnen multiculturele families.

Volgens Hülmbauer et al. (2008) zijn meertalige omgevingen per definitie plaatsen waar meertalige gesprekspartners onderhandelen en kiezen voor de beste manier om te communiceren in de betreffende situatie. Van Parijs (2004) noemt dit zelf de ‘maximum law of communication’:

‘When deciding which language among those you know you should pick, the question you will spontaneously tend to ask yourself will [... be] which language is best known by the member of your audience who knows it least. In other words, you will systematically ask yourself whether there is any language that is known to some extent by all.’ (Van Parijs, 2004, p.115)

Volgens deze maximum law of communication vraag je jezelf dus continu (onbewust) af welke taal het meest geschikt is om door alle gesprekspartners gesproken te worden. Een populaire keuze in meertalige omgevingen is het gebruik van Engels; welke stapsgewijs de laatste vierhonderd jaren een wereldtaal is geworden. Maar er zijn ook andere mogelijkheden, zoals het gebruik van een andere gemeenschappelijke taal of het blijven spreken van ieder zijn of haar eigen taal. Deze laatste optie wordt Lingua Receptiva (hierna: LaRa), of ook wel luistertaal genoemd (Ten Thije, 2010).

Hoewel LaRa nog een redelijk onbekend begrip is, betekent niet dat het nog nooit heeft plaatsgevonden. Volgens Braunmüller (2007) vond er al veel LaRa plaats in de Middeleeuwen, maar is dit voor een groot deel door het ontstaan van natiestaten vanaf de zeventiende en achttiende eeuw in Europa verdwenen. Daarnaast werd het schrift na de Middeleeuwen een populair medium, maar dit zorgde ervoor dat de geschreven taal ook de norm werd voor gesproken taal. En tot slot is het de norm geworden dat men elkaar tegemoet komt door het spreken van de ander zijn taal of door middel van een lingua franca. Er wordt tegenwoordig ook gebruikgemaakt van luistertaal tussen Nederlanders en Duitsers, zoals blijkt uit de resultaten van het onderzoek van Beerkens (2010). Uit haar onderzoek bleek dat luistertaal uitstekend toepasbaar is in het Euregio-gebied. Zij wordt door 8% procent van de inwoners gebruikt. Dit klinkt zeer logisch, het Duits en het Nederlands komen immers uit dezelfde taalfamilie. De verwantschap tussen deze talen ligt deels ten grondslag aan de geografische ligging (Braunmüller, 2007). Hoewel Engels een wereldtaal is, die de meeste Nederlanders en Duitsers spreken, valt LaRa zeker niet uit te sluiten als een succesvolle manier om met elkaar te communiceren.

Om te onderzoeken welke taalmodus het meest succesvol is voor de communicatie tussen Nederlanders en Duitsers, is er door de Universiteit Utrecht een experiment gestart. Dit experiment is vijf jaar geleden onder leiding van Daria Bahtina-Jantsikene en Jan ten Thije opgezet en ontwikkeld door bachelorstudenten aan de Universiteit Utrecht. Het corpus is zodoende de afgelopen vijf jaar uitgebreid.

Deze scriptie richt zich op de communicatie tussen Nederlanders en Duitsers. Hoewel zij vaak in het Engels met elkaar communiceren, is LaRa ook een manier waarop een conversatie tussen hen plaats kan vinden. Volgens Blees en ten Thije (2015) is succesvolle toepassing van LaRa afhankelijk van 3 elementen. Ten eerste is er culturele en institutionele bewustwording nodig om LaRa te doen slagen. Ten tweede is het succes van LaRa afhankelijk van de communicatieve en talige capaciteiten van de sprekers. En tot slot is het bewustzijn van typologische verschillen en overeenkomsten tussen de talen nodig voor succesvolle communicatie. Dit onderzoek heeft het tweede element als focus.

Er is al eerder onderzoek gedaan naar de verschillende factoren van deze communicatieve en talige capaciteiten die van invloed kunnen zijn op het succes van een meertalig gesprek (Schaller, 2013). Deze factoren zijn in hoeverre een deelnemer al is blootgesteld aan de andere taal, wat de houding van de deelnemer ten opzichte van de andere taal is en wat het taalniveau van de deelnemer in de andere taal is.

Om meertalig begrip te waarborgen, ontwikkelen gesprekspartners speciale strategieën, zoals de inschatting van de tweede taal van de hoorder en een permanente begrips-check. Dit kan bijdragen aan de effectiviteit van een gesprek. Bahtina (2013) heeft zulke strategieën gecategoriseerd in vier Meta Communicative Devices (hierna: MCDs genoemd) en heeft deze toegepast op Ests-Russische LaRa-gesprekken. De MCDs zijn nog niet eerder toegepast op talen die talig verwant zijn met elkaar, zoals het Nederlands en het Duits. Daarnaast zijn de MCDs nog niet toegepast op Engelse gesprekken.

In deze scriptie wordt het gebruik van Engels en LaRa in meertalige gesprekken met elkaar vergeleken. Uit het onderzoek van Van Mulken en Hendriks (2012) is gebleken dat LaRa een effectievere taalmodus is dan het gebruik van Engels. Uit het onderzoek van Blees, Mak en Ten Thije (2014) is juist het tegenovergestelde bewezen. Dit wijst erop dat er nog onderzoek gedaan moet worden naar de effectiviteit van Engels als Lingua Franca (hierna: ELF genoemd) en LaRa.

In hoofdstuk 2, het theoretisch kader, worden de verschillende communicatiemodi uitgelegd. Daarnaast worden de begrippen *alignment* en *metacommunicatie* uiteengezet. Het hoofdstuk eindigt met de onderzoeksvraag. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksmethode uitgelegd, waarna hoofdstuk 4 laat zien hoe de gesprekken geanalyseerd zijn. Vervolgens worden in hoofdstuk 5 de resultaten weergegeven, waarna in hoofdstuk 6 de conclusie en de discussie te vinden zijn.

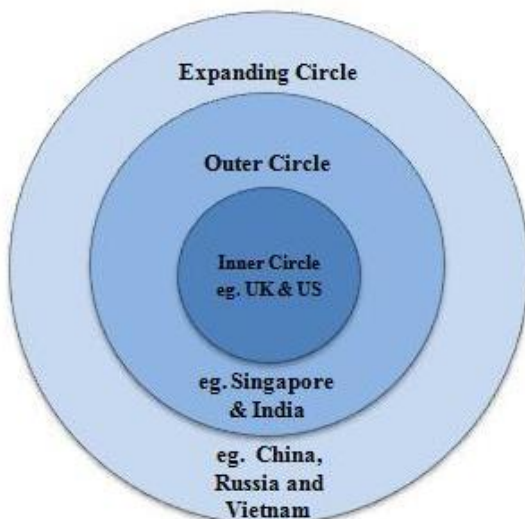
2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden de begrippen Engels als Lingua Franca (§2.1) en Lingua Receptiva (§2.2) beschreven. Daarnaast worden alignment (§2.3) en metacommunicatie (§2.4) besproken, en volgt een beschrijving van reeds uitgevoerd onderzoek naar interculturele gesprekken. Tot slot wordt uiteengezet wat de huidige stand van zaken is in het onderzoek naar deze twee taalmodi en welk onderzoek er al gedaan is naar het vergelijken van deze twee modi (§2.5).

2.1 Engels als Lingua Franca

In ruim vierhonderd jaar is Engels uitgegroeid tot een wereldtaal en wordt Engels in bijna elk land ter wereld gesproken. Bij de meerderheid van deze sprekers is Engels echter niet de moedertaal. Engels is geaccepteerd als het meest verspreide middel van internationale en interculturele communicatie ter wereld, stelt Seidlhofer (2011). Dit is zowel een oorzaak als een consequentie van de globalisatie. Krucher (1992) verdeelt het Engels in drie cirkels: de Inner Circle, Outer Circle en Expanding Circle. Deze drie typen cirkels representeren het type van spreiding, verwerfpatronen en de functionele toekenning van het Engels in diverse culturele contexten. Zo ging de Engelse taal van Groot-Brittannië en andere landen waar deze als eerste taal fungeert (Inner Circle), door naar landen waar Engels als tweede taal wordt gesproken. Vaak zijn dat voormalige Britse koloniën. Hier wordt het Engels ook door officiële instanties gebruikt (Outer Circles). En tot slot, meer recent, in landen waar Engels als een buitenlandse taal wordt gesproken (Expanding Circle). Hier heeft Engels geen officiële functie, maar werd deze taal oorspronkelijk gebruikt om te communiceren met personen die Engels als moedertaal hebben. Tegenwoordig wordt er ook tussen personen die geen Engels als moedertaal hebben in het Engels gecommuniceerd.

Figuur 1: Kachru's driecirkelmodel van World Englishes (1992, p.356).



Volgens Jenkins (2003) laat dit model zien dat het Engels dat werd gesproken door de Inner Circle, lang als de norm werd gezien voor iedereen die in het Engels communiceert. Dit gold hoofdzakelijk voor de Expanding Circle, waar Engels geen officiële status heeft. Het Engels is

daardoor afhankelijk van de standaarden die de moedertaalsprekers uit de Inner Circle bepalen. Maar door de toenemende globalisatie en internationalisatie wordt er ook steeds meer gesproken over International English of World English (Melchers en Shaw, 2003, p.195). De regels en standaarden die als norm voor het Engels werden gezien (Inner Circle) worden steeds minder als leidraad genomen in het wereldwijde gebruik van het Engels. Er is een ontwikkeling gaande waarbij er steeds meer verscheidenheid in het Engels ontstaat en waarbij het Engels van de Inner Circle-sprekers minder gezag geniet. Uit verschillende onderzoeken (Gnutzmann, 1999; Beneke, 1991) blijkt dat er bij de meerderheid van conversaties in het Engels geen sprake was van een native Engelse spreker. David Crystal (2003) schat dat ongeveer een kwart van de wereldbevolking Engels spreekt op een redelijk niveau. Hij schat dat in 2060 de non-native sprekers de moedertaalsprekers zullen overtreffen met 50%.

Een voortvloeiende van bovenstaande tendens is het gebruik van ELF. Omdat aan de meeste ELF-gesprekken geen native sprekers deelnemen, wordt ELF ook wel een contacttaal genoemd (Seidlhofer, 2011). House (1999) definieert ELF-interacties als *'interacties tussen leden van twee of meer verschillende linguaculturen in het Engels, waarvan voor beiden Engels niet de moedertaal is'* (p.74, eigen vertaling). Volgens Firth (1996) is ELF een contacttaal tussen personen die geen algemene moedertaal of (nationale) cultuur met elkaar delen en voor hen is Engels de gekozen *vreemde* taal waarin zij met elkaar communiceren.

Seidlhofer (2011) vindt het goed dat in bovenstaande definities van ELF van Firth (1996) en House (1999) een opmerkelijke eigenschap van ELF wordt gemarkeerd, namelijk dat de meerderheid van de gebruikers van ELF geen Engelse moedertaalsprekers zijn. Seidlhofer (2011) merkt ook op dat men niet moet vergeten dat gesprekspartners die tot de Inner en Outer Circles horen, ook deelnemen aan ELF-interacties. Seidlhofer (2011) ziet ELF daarom liever als *'elk gebruik van Engels tussen sprekers met verschillende eerste talen waarvoor Engels het communicatieve medium naar keuze is en vaak ook de enige optie'* (p.7, eigen vertaling). Ook personen van wie Engels hun moedertaal is, maar Engels gebruiken om intercultureel te kunnen communiceren, spreken ELF. Hierdoor is Engels geen eigendom meer van de native sprekers, maar is het gedemocratiseerd en universeler geworden. Dit heeft ervoor gezorgd dat het geschikt is voor internationaal gebruik. ELF-gebruikers zijn niet meer afhankelijk van normen van native sprekers, maar zij zijn in staat om op een coöperatieve wijze eigen normen te ontwikkelen. Meierkord (2000) karakteriseert ELF daarom als een taalmodus die samenwerking omvat in plaats van onbegrip.

Hoewel ELF de populairste taalmodus is in interculturele gesprekken, wordt ELF ook wel als barrière gezien door non-natives (Ten Thije, Gorter, Jansen, Mamadouh, Marác en Swanenberg, 2012). Non-natives kunnen het eng vinden om bijvoorbeeld op academisch niveau in het Engels te moeten communiceren. Moedertaalsprekers zullen altijd een voordeel hebben tegenover de non-natives. Het is daarom van belang dat er onderzocht wordt of andere taalmodi (waar geen talige ongelijkheid is en waar beide sprekers hun moedertaal kunnen spreken), zoals LaRa, voor een succesvolle interactie kunnen zorgen.

2.2 Lingua Receptiva

LaRa is een vorm van meertalige communicatie waarbij twee of meer sprekers met verschillende talige achtergronden ieder hun eigen voorkeurstaal blijven spreken. Zij begrijpen elkaar zonder hulp van een aanvullende lingua franca en beide gesprekspartners maken gebruik van hun passieve kennis van de andere taal (Rehbein, Verschik, Ten Thije, 2010). LaRa is op meer plaatsen in de maatschappij aanwezig dan men op het eerste moment denkt, zoals in een grensstreek (Beerkens, 2010; Sağın Şimşek en König, 2011), in het leger (Berthele 2012), bij vergaderingen (Ribbert en Ten Thije, 2007) en het in het onderwijs (Zeevaert, 2004).

Bij eentalige communicatie is elke gesprekspartner spreker en hoorder in een reeks beurten. Bij LaRa is er een wisseling in twee richtingen. Er is een wisseling tussen productie in de moedertaal (T1) en receptie in de tweede taal (T2). De gesprekspartners wisselen dus ook van taal als ze van rol wisselen (hoorder en spreker). Als spreker moet je, naast het spreken, ook in de gaten houden of je gesprekspartners wel begrijpen wat je zegt. Daarop kan je als spreker je uitspraken aanpassen (Beerkens 2010). Als hoorder moet je terugpakken op je discursieve, talige kennis en andere kennis van de wereld om je gesprekspartner te begrijpen. Dit betekent dus dat je tijdens een gesprek twee verschillende talige repertoires gebruikt (Rehbein et al. 2010).

Tijdens gesprekken in LaRa activeren de hoorders dus hun kennis van de betreffende taal van zijn/haar gesprekspartners. Sprekers hanteren aanvullende competenties om in de gaten te houden op welke manier de hoorders hun passieve kennis activeren. Zodoende proberen zij het doorlopende proces van verstandhouding en begrip te controleren:

'In LaRa onderscheiden we de hoorders-onderdelen en de sprekers-onderdelen die op zichzelf weer een kenmerkend systeem van competenties volgen' (Rehbein et al., 2010, p.2, eigen vertaling).

De hoorder past zich aan de communicatieve verwachtingen aan van de spreker. De spreker is zodoende in staat om zich zo duidelijk mogelijk te uiten. De constante omschakelingen herinneren spreker en hoorder aan de meertalige en interculturele sfeer van dit gesprek. Hierdoor is het stellen van vragen meer geaccepteerd en draagt het bij aan het bereiken van een *common ground*. Claes (2009) karakteriseert *common ground* als het gezamenlijk ontwikkelen of vormen van betekenissen in de communicatie. *Common ground* is dus de gezamenlijke kennis die sprekers met elkaar hebben of met elkaar hebben opgebouwd. Zij kunnen over deze kennis onderhandelen, zodat er een web van gedeelde kennis ontstaat. Hoe groot die *common ground* precies is, weet niemand. Door te communiceren, komt men erachter welke kennis de gesprekspartner wel of niet heeft. Zo worden er nieuwe vormen van begrip geconstrueerd en onbegrip en mislukking worden juist overwonnen.

Personen met een moedertaal van dezelfde taalfamilie kunnen elkaar begrijpen, doordat de gebruikte talen op elkaar lijken en daardoor herkenbaar zijn. Daarnaast kan LaRa ook als communicatiemodus gebruikt worden tussen verschillende taalfamilies. Hier hebben de talen nauwelijks overeenkomsten, waardoor de receptieve vaardigheden van een taal geleerd moet worden. Dat kan door het leren van die taal of het verwerven door bijvoorbeeld een tweetalige opvoeding (Bahtina & Ten Thije, 2010).

Verschik (2012) introduceerde hiervoor het onderscheid tussen *inherent* en *acquired* LaRa.

Hierbij beschrijft *inherent* de communicatie tussen sprekers uit dezelfde taalfamilie, waarbij communicatie tussen native speakers op basis van talige overeenkomsten mogelijk is. Een voorbeeld hiervan zijn de Scandinavische talen (Braunmüller, 2007).

In het contact tussen sprekers met verschillende moedertalen die niet met elkaar verwant zijn, kan creatief gebruikgemaakt worden van alle talen die in de individuele situatie ter beschikking staan. De term *acquired* omvat dan ook een breder spectrum aan talencombinaties zoals het Ests en Russisch (Bahtina 2013) en het Fins en Russisch (Verschik 2012).

2.3 Alignment

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van probleemoplossende gesprekken. Volgens Jonassen en Kwon (2001) zijn institutionele probleemoplossende gesprekken zoals deze in dit onderzoek voorkomen ‘gestructureerde problemen’ (Jonassen en Kwon, 2001, p.36).

Gestructureerde problemen hebben een goed gedefinieerde oorspronkelijke staat (twee personen zitten op verschillende punten in een plattegrond), een bekend doel (elkaar vinden) en een beperkte set van logische acties. Gestructureerde problemen laten meestal alle elementen van het probleem zien, schakelen een aantal regels en principes in (e.g. deelnemer mag alleen Engels praten) en hebben een voorgeschreven oplossingsproces (Jonassen, 1997). Bij probleemoplossende gesprekken is het van belang dat de gesprekspartners met elkaar op één lijn zitten en hierover communiceren.

De alignmenttheorie (Garrod en Pickering, 2004) gaat over het proces van het creëren en in stand houden van wederzijds begrip tijdens een conversatie. Beide sprekers hebben een eigen situatiemodel, waarin hun verwachtingen en hun beeld van de werkelijkheid zich bevinden. Door communicatie liggen de situatiemodellen meer en meer met elkaar op één lijn (vandaar het woord ‘alignment’). Volgens Garrod en Pickering (2004) is alignment een toestand die door gesprekspartners tot stand wordt gebracht als zij hetzelfde begrip over relevante aspecten van realiteit hebben behaald. Dit is een automatisch en onbewust proces. Gesprekspartners passen zich aan elkaar aan door elkaars keuze voor woorden, geluiden, grammaticale vormen en taaluitingen over te nemen. De gesprekspartners imiteren en bouwen op elkaars uitingen door elkaars elementen te kopiëren en shortcuts te creëren. Zo zorgen de gesprekspartners ervoor dat zij dezelfde mentale representatie van de werkelijkheid hebben.

Garrod en Pickering (2004) hebben deze theorie oorspronkelijk toegepast op T1-gesprekken. Costa, Pickering en Sorace (2008) hebben deze theorie ook op T2-gesprekken toegepast. Zij gaan er ook vanuit dat alignment geen automatisch en onbewust proces is, in tegenstelling tot Garrod en Pickering (2004). In T2-gesprekken is men bewuster bezig met het overbrengen van de boodschap, omdat de gesprekspartners niet dezelfde moedertaal spreken.

Het bewuster overbrengen van de boodschap kan op meerdere niveaus gebeuren. Zo kunnen de sprekers hun prosodie of lexicon aanpassen, zoals is besproken door Garrod en Pickering (2004). Een ander niveau is het communiceren over de communicatie zelf, de zogenoemde metacommunicatie. Bahtina (2013) introduceert verschillende strategieën die sprekers gebruiken om tot een gemeenschappelijk communicatief doel te komen, deze worden ook wel Meta Communicative Devices (hierna: MCDs) genoemd. Het gebruik van MCDs laat zien dat alignment een proces is en niet alleen een resultaat, zoals gesuggereerd werd door Garrod en

Pickering (2004).

Ook Costa et al. (2008) bespreken de tweeledige aard van alignment. Alignment is niet alleen een fenomeen of een resultaat, maar ook het proces of de routes die leiden tot dat fenomeen. Dit idee vertaalt zich naar een stelling dat alignment zowel een resultaat als een mechanisme is dat overeenstemmend begrip construeert. Het 'op één lijn zitten' is dus niet alleen een resultaat, maar een constant proces.

Costa et al. (2008) veronderstellen dat automatische alignment tussen twee non-nativesprekers waarschijnlijker is als de talen typologisch met elkaar verbonden zijn, omdat zij overeenkomsten in fonologie, syntaxis en andere taalkundige eigenschappen herkennen, zoals bij inherent LaRa. Uit Bahtina's (2013) onderzoek is gebleken dat alignment ook voorkomt bij talen die niet typologisch met elkaar verbonden zijn, de zogenoemde acquired LaRa, en dat het taalniveau van de sprekers van grote invloed is.

Op basis van haar onderzoek concludeert Bahtina (2013) dat een dialoog tussen gesprekspartners met een hoge taalvaardigheid in de tweede taal relatief meer automatisch loopt dan bij koppels waarvan ten minste één gesprekspartner een lagere T2-taalvaardigheid heeft. De koppels waarbij ten minste één gesprekspartner een lagere T2-taalvaardigheid heeft maken gebruik van niet-automatisch, expliciete mechanismes van alignment.

Costa et al. (2008) en Bahtina (2013) zijn van mening dat alignment een bewust proces is. Ook Blees en ten Thije (2015) benadrukken dat culturele en institutionele bewustwording nodig is om LaRa te doen slagen. Ook is het bewustzijn van typologische verschillen en overeenkomsten tussen de talen nodig. Beide gesprekspartners plannen en construeren uitingen in overeenstemming met wat zij denken dat kan worden begrepen door de gesprekspartner. Er worden voorspellingen gedaan over wat er kan gebeuren in specifieke communicatieve settings. Hieruit kan worden afgeleid dat de gesprekspartners bewust monitoren en rekening met elkaar houden om het begrip te verbeteren. Sprekers kunnen met opzet hun taalniveau of prosodie veranderen, zodat de ander hen volgens henzelf beter kan begrijpen. Een andere mogelijkheid is om te communiceren over de communicatie zelf, zoals het gebruik van MCDs.

2.4 Meta Communicative Devices

Bahtina (2013) ziet MCDs als expliciete routes naar alignment. Deze devices zijn volgens haar vooral belangrijk bij *acquired languages*, zoals het Ests en Russisch. De MCDs zijn afgeleid van het functioneel pragmatische kennismodel van Ehlich en Rehbein (1986). Dit kennismodel gaat over de verhouding tussen de realiteit, de kennis die de spreker en hoorder hebben over die realiteit, en hoe zij hierover communiceren. Om tot een succesvolle conversatie te komen, dienen deze drie elementen met elkaar te worden afgestemd. In Bahtina's (2013) onderzoek wordt naar voren gebracht dat wanneer er bij een van de drie elementen een probleem ontstaat (aangaande wederzijds begrip), er een proces kan worden opgestart om de alignment te vrijwaren. Dit heeft zij uitgewerkt met een voorstel voor drie MCDs, waarvan elke MCD samenhangt met een van de drie elementen uit het kennismodel (werkelijkheid, kennis van spreker en hoorder en verbale realisatie) van Ehlich en Rehbein (1986). Op basis van Bahtina's (2013) experiment is nog een vierde MCD toegevoegd.

Deelnemers in Bahtina's (2013) onderzoek kregen een doolhof voor zich, waarvan de een licht verschilde van de ander. Deelnemer A moest aan deelnemer B uitleggen waar hij zich bevond en vervolgens moest deelnemer B deelnemer A naar zijn positie leiden. Uit Bahtina's (2013) onderzoek bleek dat koppels met verschillende T2-niveaus in staat zijn om hun taak in LaRa succesvol te vervullen.

Bahtina (2013) heeft dus in haar onderzoek naar Ests-Russische conversaties gekeken hoe gesprekspartners handelen om de (interculturele) communicatie goed te laten verlopen. Deze metacommunicatieve strategieën worden toegepast om onderling begrip te waarborgen. Zij introduceert de volgende vier MCDs:

MCD1: Het gemeenschappelijke begrip over het doel van de handelingsconstellatie. Deelnemers bereiken overeenstemming over hun doelen en rollen in het gesprek. Er ontstaat algemeen begrip in termen van de verzameling van acties. Daarnaast ontstaat er algemeen begrip over de vooringenomen set van handelingen die genomen worden om hun gemeenschappelijk doelen te behalen. Bij de MCD1 ligt de focus op de taak binnen en het doel van het gesprek.

MCD2: Een gemeenschappelijk oriëntatiesysteem van tijd en ruimte. Deelnemers bereiken overeenstemming hoe zij de omgeving benoemen. Door een gemeenschappelijk oriëntatiesysteem te creëren en te behouden, gebruiken de deelnemers hetzelfde concept van tijd en ruimte, iets wat tijdens een gesprek noodzakelijk is. Voorbeelden zijn: 'Hoe noemen jullie dit?' en 'Als je deze kaart bekijkt, dan moet je van rechts naar links bewegen'. Bij deze MCD wordt er gefocust op het benoemen en conceptualiseren van tijd en ruimte.

MCD3: Begrip van de talige uitingen (lexicon). Deelnemers bereiken overeenstemming over het gebruik van kennis die wordt ingezet op de verschillende talige niveaus. Deze techniek is gericht op het afstemmen van het begrip van talige realisatie tijdens het gesprek. Men geeft betekenis aan woorden. Voorbeelden zijn: 'Wat betekent dit woord?'. Wordt iets X genoemd, dan betekent dat Y. MCD3 focust zich op het taalgebruik in een gesprek.

MCD4: Een controle om misverstanden te voorkomen. Hierbij gaat het om het checken van begrip bij beide deelnemers voor meerdere doeleinden. Voorbeelden hiervan zijn het herhalen van een taaluiting of vragen of de ander het begrepen heeft: 'Je bedoelt...'

Volgens Bahtina (2013) zijn deze MCDs vooral van belang bij talen die typologisch ver uit elkaar liggen, zoals bij de Ests-Russische interactie. Bij Bahtina's (2013) onderzoek hebben Estse en Russische sprekers samen een taak opgelost. De taak was om de ander te vinden en diegene dan naar de eigen locatie te leiden. Beide gesprekspartners moesten hun moedertaal (T1) gebruiken.

Bahtina (2013) keek in hoeverre taalvaardigheid van de tweede taal (T2) van de gesprekspartners van invloed was op de mate van succes van het LaRa-gesprek. Zij deelde haar deelnemers bij elkaar in door middel van de scores van een taaltoets, wat ook wel een C-test wordt genoemd (Grotjahn, 1987). Koppels werden gecategoriseerd in Hoog-Hoog (hierna: HH), Hoog-Laag (hierna: HL) en Laag-Laag (hierna: LL). Bij HH hebben beide

deelnemers een hoge C-score, bij HL heeft één van de gesprekspartners een hoge score, de ander een lage score en bij LL hebben beide deelnemers een lage score voor de taaltoets. De koppels die LaRa gebruikten en de koppels die samen dezelfde taal spraken waren beiden in staat de taak te volbrengen. Blootstelling aan vergelijkbare situaties en aan de taal zelf vergroten de receptieve vaardigheid bij het gebruik bij LaRa. Hiermee wordt bedoeld in hoeverre de gesprekspartners in contact hebben gestaan met elkaars taal. Dit kan bijvoorbeeld door vakanties in het betreffende land komen, maar ook door media of kennissen. Hoe vaker je aan de andere taal bent blootgesteld, hoe meer je al gewend bent aan deze taal. Daarnaast vergroot een positieve houding ook de receptieve vaardigheid bij het gebruik van LaRa. Als deelnemers een negatieve houding hebben ten opzichte van een taal, zullen zij zich minder inzetten om een gesprek tot een succesvol einde te brengen. Een negatieve houding kan ontstaan door negatieve ervaringen in het verleden (zoals de Tweede Wereldoorlog) of om persoonlijke redenen.

Uit onderzoek van Bahtina (2013) blijkt dat koppels met gemengde T2-vaardigheden (HL) baat kunnen hebben bij het gebruik van LaRa. De koppels die T1 met elkaar spreken, scoren niet significant beter dan de koppels die LaRa gebruiken. Daarnaast kan individuele T2-vaardigheid niet worden gebruikt als een directe voorspeller van het succes in LaRa. De gecombineerde T2-vaardigheid van het koppel is volgens Bahtina (2013) echter wel een voorspeller van de diverse succespatronen. Koppels met gemengde T2-vaardigheid scoren beter dan koppels met HH T2-vaardigheid.

In navolging van Bahtina's onderzoek focust dit onderzoek zich op MCDs als expliciete processen om overeenstemmend begrip te bereiken. Zoals Pinker (2007) het verwoordt: *expliciete onderhandeling is een uitstekende manier om wederzijds begrip te creëren* (eigen vertaling). Hij vestigt de aandacht op het verschil tussen individuele kennis ('A weet x, B weet x') en wederzijdse kennis ('A weet x, B weet x, A weet dat B x weet, B weet dat A x weet, A weet dat B weet dat A x weet', etc.). Volgens Bahtina (2013) wordt er gespeculeerd dat het expliciet uitspreken van dingen de toestand van de kennis verandert. Het is niet langer verondersteld of indirect, maar gedeeld.

2.5 Vergelijking LaRa en ELF

Ook al is LaRa nog een relatief jong begrip, er zijn de laatste tien jaar al verschillende onderzoeken geweest die ELF en LaRa met elkaar hebben vergeleken.

Wanneer LaRa of ELF als communicatiemodus?

Hülmbauer (2013) kijkt in haar onderzoek naar de overeenkomsten en verschillen tussen ELF en LaRa. Het is lastig om ELF en LaRa met elkaar te vergelijken, omdat zij fundamenteel verschillende startpunten innemen en vanuit verschillende perspectieven worden bekeken. Hülmbauer (2013) maakte een diepgaande, conceptuele vergelijking tussen ELF en LaRa. Beide taalmodi hebben hetzelfde communicatieve doel, namelijk het tot stand brengen van succesvolle interculturele interacties. Daarnaast bevinden LaRa- en ELF-deelnemers zich in meertalige situaties en hebben een strategie nodig hebben om hen in staat te stellen om met elkaar te communiceren.

ELF wordt vaak als een standaard en vanzelfsprekende optie gezien voor zulke meertalige

situaties, terwijl het bij LaRa lijkt alsof er aan veel voorwaarden voldaan moet worden. Daarnaast moeten er ook onderhandelingen plaatsvinden (Braunmüller, 2007, p.30). Men moet namelijk eerst afspreken dat deze communicatiemodus gebruikt gaat worden. Daarnaast moet men onderzoeken of de ene gesprekspartner de taal van de andere gesprekspartner kan verstaan. Als zij niet bekend zijn met elkaar, zijn zij dus ook niet bekend met elkaars talige repertoire en communicatieve ervaringen. Hierdoor wordt LaRa al als 'lastig' ervaren voordat het gesprek gestart is (Hülmbauer, 2013, p.26). Beerkens (2010, p.25) gaat zelfs zover dat 'een gedeelde communicatieve geschiedenis een voorwaarde is voor het gebruik van receptieve meertaligheid'.

ELF is daarentegen een gevestigde en onafhankelijke taalmodus en heeft bovengenoemde onderhandeling niet nodig en geeft vreemden daardoor de gelegenheid om onmiddellijk met elkaar te communiceren.

Zowel bij LaRa als bij ELF wordt in een bepaalde situatie niet automatisch begrepen door alle gespreksdeelnemers. Het is belangrijk om hiervan bewust te zijn en om je daarnaast in te spannen om een common ground tussen jou en je gesprekspartners te creëren. Dit proces van 'common grounding' heeft zowel betrekking op het begrijpen van de context waarin het gesprek plaatsvindt als op het begrijpen van alle beschikbare middelen die door de sprekers in het gesprek worden gebracht. Dit 'common grounding' heeft als een gemeenschappelijk doel: het creëren van een gevoel van 'gemeenschappelijkheid' met betrekking tot deze middelen (Hülmbauer, 2013, p.27). Voorbeelden van deze middelen zijn zinnen en strategieën die iemand toepast en die de ander niet in zijn repertoire heeft. Daarnaast kan het ook om onconventionele vormen gaan die de deelnemers zelf verzinnen. Deze middelen kunnen dan een onderdeel worden van het 'wederzijdse repertoire' van de gesprekspartners door middel van onderhandeling (Ibid.). Die middelen worden dus omgevormd tot common ground tijdens een gesprek.

Over het algemeen hebben non-native sprekers een lager taalniveau dan native sprekers, maar dit zorgt er wel voor dat non-native sprekers (ondanks hun kleinere woordenschat en grammaticale kennis) juist flexibeler gedrag vertonen dan native sprekers. Dit komt doordat het communicatieve gedrag van non-native sprekers in een veel mindere mate is verwant en bepaald door de beperkende krachten van primaire taalculturen. Hoewel LaRa als een sprekerstaalmodus wordt gezien, wordt er ook flexibiliteit van de LaRa-spreker verwacht. De LaRa-spreker moet in de gaten houden of zijn/haar uitingen begrepen worden. Zo niet, dan moet hij andere manieren bedenken om de boodschap over te brengen.

Volgens Hülmbauer (2013) laat de vergelijking tussen ELF en LaRa een paradox zien. Bij ELF is de aanname dat het beginpunt algemene gelijkheid en/of vertrouwdheid is met een gedeelde bron als beginpunt. Daarna volgt de onderhandeling over verschillen in linguïstische microvormen. Bij LaRa is de aanname dat er een verschil tussen de bronnen is en dat men dan door middel van vertrouwdheid begrip creëert.

Daarnaast vermeldt Hülmbauer (2013) in haar onderzoek dat de eerste taal van de sprekers (zowel in talig als cultureel opzicht) niet volledig losgekoppeld kan worden van het gebruik van Engels. ELF-sprekers zijn meertalig en de verschillende talige elementen in de hersenen van meertaligen zijn niet strikt gescheiden van elkaar. Ze zijn tot op zekere hoogte met elkaar verenigd (Cook 2002; De Bot, 2004). Meertalige elementen uit het repertoire van de sprekers kunnen dus tijdens een ELF-gesprek naar boven komen. Dit geldt ook voor culturele

elementen uit de achtergrond van de sprekers. Beerkens (2010, p.49) spreekt over ‘key words’, woorden die niet taalspecifiek zijn, maar die institutionele kennis aangeven. ‘Key words’ kunnen gebruikt worden voor uitlegdoeleinden. Deze functie kan MCD3 ook hebben.

‘Language users employ whatever linguistic features are at their disposal to achieve their communicative aims as best as they can, regardless of how well they know the involved languages’ (Jørgensen 2008, p.163).

Of zoals Hülmbauer (2013) het zelf verwoordt: *‘Participants in both ELF and LaRa are faced with lingua-cultural elements other than their ‘own’. Coping with these elements and eventually establishing mutual understanding through them requires heightened meta- and linguistic awareness and strategic behaviour’* (p.14).

Onbekendheid met elkaars communicatieve ervaring kan leiden tot een onderhandelingsproces voordat het daadwerkelijke gesprek begint (Hülmbauer, 2013). Omdat bij ELF minder onderhandeling nodig is, kan men concluderen dat er bij LaRa meer MCDs worden gebruikt dan ELF.

Uit het onderzoek van Blees et al. (2014) is gebleken dat ELF effectiever was dan LaRa. Bij een maximale score van 4, had ELF als gemiddelde 3,0 (SD=0,97) en LaRa 1,8 (SD=1,53). Ook wezen de resultaten van Blees et al. (2014) op het feit dat het spreken van je moedertaal in LaRa niet hetzelfde is als spreken van T1 in een native-native conversatie. Het spreken van T1 in LaRa eist extra cognitieve inspanning.

Metacommunicatie in ELF en LaRa

Ook Van Mulken en Hendriks (2012) hebben ELF en LaRa met elkaar vergeleken. De proefpersonen in Van Mulken en Hendriks (2012) probeerden een taak op te lossen door met elkaar te bespreken wat de verschillen waren tussen twee foto’s. De gesprekken werden door middel van een chatprogramma gevoerd. Zij onderscheidden elf verschillende communicatiestrategieën om problemen op te lossen, waarvan enkele overeenkomsten hebben met de MCDs uit het onderzoek van Bahtina (2013). Zo kunnen begripscheck (*spreker controleert of de boodschap goed begrepen is*) overeenkomen met MCD4 en de compensatiestrategieën (*superordinaten, omschrijvingen, letterlijke vertalingen en foreignizing*) met MCD 3. De communicatiestrategieën van Van Mulken en Hendriks (2012) zijn explicieter dan de MCDs van Bahtina (2013). De MCDs hebben als doel dat er bijvoorbeeld gemeenschappelijk begrip of een gemeenschappelijk oriëntatiesysteem ontstaat. Van Mulken en Hendriks (2012) hebben het over precieze taalhandelingen. De deelnemers met de LaRa-modus vonden significant meer verschillen dan de deelnemers met de andere modi die getest waren. Een verklaring kan zijn dat de taalvaardigheid van de deelnemers in het Duits hoger was dan in het Engels (alle deelnemers studeerden in Nijmegen, vlakbij de Duitse grens), maar de taalvaardigheid is niet gemeten. Daarnaast bleek uit het onderzoek dat ELF significant vaker procesgeoriënteerde compensatiestrategieën gebruikt dan in alle andere modi. Hiermee worden omschrijvingen van de objecten bedoeld (in plaats van de juiste benaming te gebruiken). Deze omschrijving komt overeen met een kenmerk van MCD3. Hieruit kan een hypothese worden opgesteld dat er in ELF meer MCD3 plaatsvindt dan in de andere modi.

Uit Bahtina’s (2013) onderzoek blijkt dat deelnemers met een lage taalvaardigheid meer gebruikmaken van MCDs dan deelnemers met een hoge taalvaardigheid. Deelnemers met een

hoge taalvaardigheid lijken vooral aan het begin van het gesprek MCDs te gebruiken om een common ground te creëren. Hierdoor zullen zowel de deelnemers met een hoge als een lage taalvaardigheid MCD1 en MCD2 aan het begin toepassen. Omdat de deelnemers met een lage taalvaardigheid een kleinere woordenschat bezitten, zullen zij waarschijnlijk vaker MCD3 en 4 gebruiken.

Ook bleek uit het onderzoek van Van Mulken en Hendriks (2012) dat LaRa het meest gebruikmaakte van metacommunicatieve strategieën. De enige informatie die Van Mulken en Hendriks (2012) hierover geven is een voorbeeld: *'Shall I start with mentioning the objects on the left?'* (p.185) en daarnaast de beschrijving 'overleg over de wijze van het oplossen van de taak' (p.191). Uit deze omschrijvingen zijn overeenkomsten te vinden met MCD1. Hieruit kan dus opgemaakt worden, dat men in LaRa meer gebruikgemaakt van MCD1 dan in de andere taalmodi. Omdat de beschrijving van de metacommunicatieve strategieën erg summier is, zou het ook kunnen betekenen dat LaRa meer gebruikmaakt van het totale aantal MCDs dan ELF. Ook bleek dat de modus met de meeste metacommunicatieve handelingen ook het effectiefst was (na de native-modus). Hieruit kan dus afgeleid worden dat hoe meer men metacommunicatieve handelingen gebruikt, des te hoger de effectiviteit van de taak is. Een kwantitatieve analyse liet zien dat deelnemers meer beurten en woorden gebruikten in de succesvollere taalmodi. Aangezien er bij het onderzoek van Van Mulken en Hendriks (2012) een chatprogramma werd gebruikt om te communiceren, is het maar de vraag of dit onderzoek dezelfde uitkomst zal bieden. In orale gesprekken kunnen deelnemers niet meer teruglezen wat de ander gezegd heeft. Daarnaast kunnen zij ook hun eigen berichtjes niet teruglezen voordat zij het verzenden (Brennan en Lockridge, 2006). Uit het onderzoek van Lund (1991) is gebleken dat T2-leerders lezend meer woorden kunnen ontcijferen dan wanneer zij luisteren naar een tekst in die tweede taal. Dit kan volgens Blees et al. (2014) een reden zijn voor het feit dat de receptieve vaardigheden van de deelnemers in LaRa in dit onderzoek beter waren dan dat ze in een oraal gesprek zouden zijn.

Taalvaardigheid

Uit het onderzoek van Bahtina, Ten Thije en Wijnen (2013) bleek dat in LaRa probleemoplossende gesprekken tussen Russische en Estse sprekers die allebei een hoge T2-taalvaardigheid hadden, de taak niet sneller was voltooid. Ook uit het onderzoek van Hülmbauer, Böhringer en Seidlhofer (2008) is gebleken dat een hogere taalvaardigheid niet meteen tot effectievere gesprekken leidt in ELF. Volgens Hülmbauer et al. (2008) moeten gesprekspartners in ELF met een laag taalvaardigheidsniveau wel meer moeite doen om te onderhandelen over de betekenis van linguïstische elementen. Uit de studie Blees et al. (2014) bleek ook dat (zelf aangegeven) luistervaardigheid van de andere taal een voorspeller van succes was. Bij Bahtina (2013) bleek echter dat koppels met verschillende taalniveaus beter presteerden dan koppels waarbij allebei het taalniveau hoog was. Een mogelijke verklaring is dat gevorderde sprekers vanwege de hoge gedeelde talige kennis, minder aandachtig waren naar andere verschillen in kennis tussen hen. De eerdere onderzoeken hebben echter tegensprekende resultaten en daarom dient taalvaardigheid verder onderzocht te worden.

Attitude en blootstelling

Hoe en waarom gedeelde kennis geactiveerd wordt tijdens meertalige gesprekken is voor een gedeelte afhankelijk van de gesprekspartners zelf. Onderzoekers hebben in het verleden al geprobeerd te verklaren waarom begrip tussen de sprekers van verwante talen vaak

‘asymmetrisch’ is. Asymmetrisch betekent dat de ene spreker meer kennis heeft van de ander zijn taal dan andersom. Zo kunnen over het algemeen Nederlanders het Duits beter verstaan dan Duitsers het Nederlands (Schaller 2013). Ook uit het onderzoek van Ház (2005) blijkt dat in Scandinavië sprekers van het Noors de andere 2 talen beter kunnen verstaan dan het Deens en het Zweeds. Twee van deze verklaringen die van invloed zijn op de asymmetrie in gesprekken zijn de houding tegenover de taal en de blootstelling aan de taal van de gesprekspartner. Hoewel er al eerder door meerdere onderzoekers onderzoek is gedaan naar de factoren die bijdragen aan de asymmetrie in gesprekken en daardoor in het succes van deze conversaties, is er nog geen eenzijdig beeld uit deze onderzoeken gekomen. Zo bleek uit de studie van Blees et al. (2014) dat er geen verband was gevonden tussen de (door de deelnemers zelf aangegeven) houding en blootstelling aan de ene kant en het succes van het oplossen van een puzzel aan de andere kant. In Bahtina’s (2013) onderzoek naar Ests-Russische communicatie, kwam juist wel een verband naar voren tussen de houding jegens de andere taal en de snelheid waarmee een probleem werd opgelost. Uit Blees et al. (2014, p.11) bleek dat wanneer deelnemers plezier beleefden aan het spreken van een bepaalde taal, het gesprek succesvoller was. Uit Beerkens’ (2010) onderzoek bleek dat in Duits-Nederlandse organisaties waar LaRa werd gebruikt, de deelnemers een positievere houding hadden ten opzichte van de andere taal dan in organisaties waar andere taalmodi (zoals ELF) werden gebruikt. Volgens Rehbein, Ten Thije en Verschik (2012) kan een negatieve houding ten opzichte van de andere taal wederzijds begrip in de weg staan.

2.6 Vraagstelling

Er is eerder onderzoek (Bahtina, 2013) gedaan naar het gebruik van MCDs in acquired LaRa, maar dit is nog niet onderzocht bij inherent LaRa. Daarnaast is er nog niet eerder gekeken naar de invloed van MCDs op ELF-conversaties. Hierdoor is er ook nog geen analyse gemaakt over de invloed van MCDs op beide taalmodi. Hoewel er eerder onderzoek is gedaan naar de invloed van taalvaardigheid, attitude en blootstelling in LaRa en ELF (Rehbein, Ten Thije en Verschik (2012); Schaller (2013)), is het nog niet eerder gedaan op een manier waarbij beide taalmodi op deze punten met elkaar vergeleken kunnen worden. De hoofdvraag luidt daarom ook:

Hoe groot is de relatieve invloed van blootstelling, houding, taalvaardigheid en het aantal MCDs op de effectiviteit van Duits-Nederlandse LaRa-conversaties in vergelijking met ELF-conversaties?

Hiervoor wordt eerst nagegaan welke van de taalmodi het meest succesvol is. Uit het onderzoek van Schaller (2013) bleek dat een native-gesprek succesvoller is dan een LaRa-gesprek. Uit Beerkens (2010) bleek dat onbekendheid met de taalmodus (LaRa) ook van invloed kan zijn op de effectiviteit van het gesprek. Daarnaast zijn de meeste deelnemers jonger dan 25 jaar. Deze jonge mensen zijn gewend aan het spreken in de Engelse taal. De volgende deelvraag is daarom:

Deelvraag 1: *Welke gespreksmodus (native, ELF of LaRa) is het meest succesvol?*

Hypothese 1a, 1b en 1c zijn daarom als volgt geformuleerd:

Hypothese 1a: Koppels die het experiment in de ELF-modus uitvoeren, zijn vaker succesvol dan koppels die LaRa gebruiken.

Hypothese 1b: Koppels die het experiment in de ELF-modus uitvoeren, hebben minder tijd nodig om de opdracht te volbrengen dan koppels die LaRa gebruiken.

Hypothese 1c: Een native-gesprek is effectiever dan een ELF-gesprek.

Vervolgens wordt er gekeken of de metacommunicatieve strategieën (MCDs) van Bahtina (2013) invloed hebben op de mate van succes. Bahtina (2013) heeft onderzoek gedaan naar acquired LaRa in Ests-Russische gesprekken. Uit Bahtina's onderzoek blijkt dat deelnemers met een lage taalvaardigheid meer gebruikmaken van MCDs dan deelnemers met een hoge taalvaardigheid. Deelnemers met een hoge taalvaardigheid lijken vooral aan het begin van het gesprek MCDs te gebruiken om een common ground te creëren. Hierdoor zullen zowel de deelnemers met een hoge als een lage taalvaardigheid MCD1 en MCD2 aan het begin toepassen. Omdat de deelnemers met een lage taalvaardigheid over een kleinere woordenschat bezitten, zullen zij waarschijnlijk vaker MCD3 en 4 gebruiken. Maar hoe draagt het gebruik van het aantal MCDs bij aan het succes van een gesprek? Uit Bahtina's (2013) onderzoek blijkt dat MCD 1 en 2 worden gebruikt om een common ground te creëren. Daarna maken de deelnemers van bepaalde MCDs gebruik om zo snel mogelijk hun taak te volbrengen. Hieruit kan men concluderen dat een gesprek succesvoller is als er meer MCDs gebruikt worden. Zo wordt er een common ground gecreëerd en de deelnemers blijven MCDs gebruiken om te controleren of zij nog over hetzelfde communiceren. Dit heeft geleid tot de volgende deelvraag:

Deelvraag 2: Heeft het gebruik van het aantal MCDs invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?

Hierop zijn de volgende twee hypothesen opgesteld:

Hypothese 2a: Hoe meer MCDs er per koppel gebruikt worden in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 2b: Hoe meer MCDs er per koppel gebruikt worden in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Om inzicht te krijgen in de invloed van een bepaalde MCD op het succes van het gesprek, wordt nu per MCD de volgende hypothesen getoetst. Door elke MCD als losse hypothese te formuleren, kan er met meer precisie worden gekeken welke MCD de meeste invloed heeft. Deze hypothesen beantwoorden de volgende deelvraag:

Deelvraag 3: Heeft elke afzonderlijke MCD invloed op de mate van succes bij zowel ELF- als LaRa-gesprekken?

Hypothese 3a: Hoe meer MCD1 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 3b: Hoe meer MCD2 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 3c: Hoe meer MCD3 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 3d: Hoe meer MCD4 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 3e: Hoe meer MCD1 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 3f: Hoe meer MCD2 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 3g: Hoe meer MCD3 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Hypothese 3h: Hoe meer MCD4 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek.

Uit de onderzoeken van Schaller (2013) en Bahtina (2013) is al gebleken dat taalvaardigheid van invloed is op het succes van een taak in LaRa. De talige verwantschap alleen is niet genoeg om LaRa toe te passen, ook het taalniveau van de taal van de gesprekspartner is van groot belang voor wederzijds begrip. Uit het onderzoek van Blees et al. (2014) bleek dat bij zowel LaRa als ELF taalkennis van groot belang is voor wederzijds begrip. In het onderzoek van Blees et al. (2014) was ELF succesvoller als communicatiemodus, maar dat was hoofdzakelijk doordat het taalniveau van de deelnemers in het Engels hoger was dan in de taal van de gesprekspartner in de LaRa-modus. Bahtina, ten Thije en Wijnen (2013) vonden dat in probleemoplossende gesprekken in LaRa tussen Russische en Estse sprekers met beiden een hoge taalvaardigheid in de taal van de ander, de taak niet sneller uitgevoerd werd dan sprekers met een lagere taalvaardigheid. De sprekers gebruikten andere strategieën dan wanneer een van de twee sprekers een lagere taalvaardigheid had.

Bij ELF-communicatie lopen sprekers met lage taalvaardigheid in het Engels niet tegen zo veel problemen aan als men in eerste instantie zou denken. Zij moeten wel echter meer moeite doen om te onderhandelen over de betekenis van linguïstische elementen, omdat de gemeenschappelijke basis van de linguïstische kennis kleiner is (Hülmbauer, Böhringer en Seidlhofer 2008). Er is dus nog veel discussie over de invloed van taalvaardigheid op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken.

Dit heeft geleid tot de volgende deelvraag:

Deelvraag 4: In hoeverre heeft taalvaardigheid van de tweede taal invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?

Hypothese 4a: Taalvaardigheid van de tweede taal heeft invloed op het succes van LaRa-communicatie.

Hypothese 4b: Taalvaardigheid van de tweede taal heeft invloed op het succes van ELF-communicatie.

Factoren die ook van invloed kunnen zijn op het succes van meertalige communicatie zijn de blootstelling aan de taal van de ander en de attitude jegens de taal van de ander. Blees et al. (2014) vond hier echter geen significant bewijs voor, terwijl uit het onderzoek van Schaller (2013) is gebleken dat de blootstelling aan de Nederlandse taal van Duitsers van invloed is op de mate van succes. Marian, Blumenfeld en Kaushanskaya (2007) beweren dat blootstelling aan de tweede taal een belangrijke factor voor de taalvaardigheid is en het kan ook een goede voorspeller van goede prestaties op taaltesten zijn.

Dit heeft geleid tot de volgende deelvraag:

Deelvraag 5: In hoeverre heeft blootstelling aan de tweede taal invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?

Vervolgens zijn onderstaande hypothesen geformuleerd:

Hypothese 5a: Blootstelling aan de tweede taal heeft invloed op het succes van LaRa-communicatie.

Hypothese 5b: Blootstelling aan de tweede taal heeft invloed op het succes van ELF-communicatie.

Een andere factor die van invloed kan zijn op het succes van een meertalig probleemoplossend gesprek kan de houding ten opzichte van de tweede taal zijn. Beerkens (2010) vond dat in Duits-Nederlandse organisaties waar LaRa werd gesproken, deelnemers een positievere houding hadden ten opzichte van de andere taal dan organisaties waar ook andere modi (zoals ELF) werden gesproken. Uit Blee's et al. (2014) onderzoek kwam naar voren dat hoe meer deelnemers plezier hadden in het spreken van een bepaalde taal in een gesprek, hoe succesvoller het gesprek was.

Bij sommige LaRa-combinaties, zoals het Deens-Zweeds en Nederlands-Duits is er sprake van asymmetrie bij het wederzijds begrip (Ház, 2005). Rehbein en Verschik (2012) suggereren dat dit wordt veroorzaakt door de houding. Een negatieve houding ten opzichte van de tweede taal kan in de weg staan bij wederzijds begrip. Dit is tot op heden niet significant bewezen (Schüppert en Gooskens 2011). Hiervoor is de volgende deelvraag geformuleerd:

Deelvraag 6: In hoeverre heeft de houding ten opzichte van de tweede taal invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?

Hypothese 6a en 6b zijn daarom als volgt geformuleerd:

Hypothese 6a: De houding ten opzichte van de tweede taal heeft een invloed op het succes van LaRa-communicatie.

Hypothese 6b: De houding ten opzichte van de tweede taal heeft invloed op het succes van ELF-communicatie.

3. Onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk wordt besproken welke materialen voor het experiment zijn gebruikt en hoe het experiment is verlopen. Tevens wordt in dit hoofdstuk informatie gegeven over de deelnemers van het experiment.

3.1 Opzet

Het doel van dit onderzoek was het vergelijken van de factoren die invloed hebben op de effectiviteit van LaRa- en ELF-gesprekken. Hiervoor is gespreksmateriaal van ELF- en LaRa-gesprekken vergaard. Het onderzoek dat in dit document is beschreven, is gebaseerd op het proefschrift van Bahtina (2013). Na publicatie van dit proefschrift hebben meerdere studenten dit experiment in aangepaste vorm herhaald en verder doorontwikkeld (zie Schaller, 2013). Het in dit onderzoek gebruikte experiment is in 2009 onder leiding van Daria Bahtina-Jantsikene en Jan ten Thije opgezet en ontwikkeld door bachelorstudenten aan de Universiteit Utrecht. Het corpus is zodoende de afgelopen vijf jaar uitgebreid. Alleen de resultaten van de afgelopen drie jaar (2012-2014) zijn gebruikt voor dit onderzoek. De getranscribeerde gesprekken van deze jaren zijn nagekeken door een native Duitse en een native Amerikaanse, waardoor de betrouwbaarheid van deze transcripten is verhoogd. Het andere materiaal was niet compleet en is daarom niet gebruikt. De LaRa-gesprekken zijn in 2012 en 2013 opgenomen. De ELF-gesprekken zijn in 2014 opgenomen.

Het toegepaste experiment bestond uit drie onderdelen:

A. Een taaltoets (de zogenoemde C-test).

Dit is een test waarbij de deelnemers korte verhalen in een bepaalde taal voorgelegd kregen. In deze korte verhalen ontbreken woorden, die de respondent diende in te vullen (Grotjahn, 1987).

B. Een taak die de deelnemers uit moesten voeren (een plattegrond invullen).

Hierbij is gebruikgemaakt van het doolhof dat Bahtina in 2010 voor haar onderzoek naar LaRa-gesprekken tussen Estlanders en Russen heeft gebruikt. Er waren twee verschillende plattegronden: één voor deelnemer A en één voor deelnemer B. Er is gebruikgemaakt van de plattegronden die zijn ontwikkeld door Mangar (2011) en Hagemeijer (2011).

C. Een vragenlijst.

Deze lijst bestond uit vragen over leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en over taalervaring. Ook werd gevraagd hoeveel talen iemand sprak, wat de ervaring was met de Duitse/Nederlandse/Engelse taal, welke taal de moedertaal was en hoe het niveau van de eigen kennis van de andere taal werd ingeschat.

Om beide deelnemers actief aan het gesprek te laten deelnemen werd er in het experiment een *guide* en een *follower* geïntroduceerd. De opdracht voor de deelnemers bestond uit twee delen. In het eerste deel vertelde deelnemer A (*follower*) wat zijn of haar locatie in het doolhof was. In het tweede deel diende deelnemer B (*guide*) deelnemer A naar zijn of haar locatie te leiden. Volgens Bahtina (2013) hangt het succes van een gesprek in de eerste fase af van het bereiken van common ground met betrekking tot het plannen van de taak, interpretatie van de plattegrond en het aanpassen aan elkaars talige competenties. In de tweede fase wordt de gedeelde kennis gebruikt uit de eerste fase. Daarnaast zorgde de *follower* en *guide*-verdeling ervoor dat beide deelnemers een actieve rol konden spelen in het experiment. Op deze manier kon worden nagegaan of de talenkennis, houding, blootstelling en gebruik van

MCDs van beide deelnemers van invloed waren op de effectiviteit.

Voorafgaand aan het experiment kregen de deelnemers willekeurig de rol van deelnemer A of deelnemer B toegewezen. Wel werd er op toegezien dat evenveel Duitsers als Nederlanders de rol van deelnemer A ofwel deelnemer B vervulden. Zo werd uitgesloten dat bepaalde eigenschappen van de guide of follower aan één nationaliteit werden toegewezen.

Omdat de gesprekken via Skype verliepen en geen gebruik werd gemaakt van webcams, kan enige invloed van non-verbale communicatie uitgesloten worden. Er zijn in totaal 25 experimenten met 50 deelnemers afgenomen voor de ELF-conditie en 61 experimenten met 112 deelnemers voor de LaRa-conditie.

3.2 Deelnemers experiment

De deelnemers aan het experiment werden op verschillende manieren benaderd door enkele pre-master- en bachelorstudenten: via kennissen, social media, e-mail of een persoonlijk gesprek. Zodra de deelnemers hadden ingestemd met deelname aan het experiment, werd er een C-test en een enquête opgestuurd via de e-mail. Deze stuurden zij ingevuld per e-mail terug. De enige eis voor deelname was het spreken van Nederlands of Duits als moedertaal. Enkele van de Duitssprekende proefpersonen bij de ELF-conditie waren Oostenrijks. Dit had geen invloed op de onderzoeksresultaten aangezien alle deelnemers Engels spraken. Bij de LaRa-conditie hebben geen deelnemers uit andere Duitstalige landen deelgenomen aan het experiment, hierdoor werd de invloed van de taalvariatie beperkt. Er waren geen beperkingen betreffende de leeftijd, opleiding etc. van de deelnemers opgelegd, wegens het kort beschikbare tijdsbestek. De deelnemers zijn dus in de nabije omgeving van de studenten geworven.

Bij het LaRa-experiment hebben 112 deelnemers deelgenomen; zij vormden een relatief homogene testgroep. 74,5% van de deelnemers is tussen de 18 en 25 jaar, de gemiddelde leeftijd was 24,8 jaar ($SD=9,01$; $n=106$). 75,9% is vrouwelijk, 82,7% is hoogopgeleid en heeft als hoogste opleiding of vwo ofwel Abitur of een universitaire opleiding aangegeven (Schaller, 2013).

Bij het ELF-experiment deden 50 proefpersonen mee. De gemiddelde leeftijd is 28-29 jaar ($SD=11,77$; $n=47$); 76% is tussen de 21 en de 26 jaar. 72% is vrouw en 50% heeft als opleidingsniveau het vwo, Abitur of een universitaire opleiding. Slechts 8% van de deelnemers hebben een mavo- of mbo-opleiding.

De deelnemers hebben een taaltoets gemaakt, waar hun taalvaardigheden zijn gemeten. De taaltoets en de resultaten worden in de volgende paragraaf behandeld.

3.3 Materialen

Er zijn verschillende materialen in dit experiment gebruikt om het taalniveau, de houding en blootstelling te meten.

Taaltoets

Door middel van een taaltoets werd de taalvaardigheid in het Engels en de taalvaardigheid van de tweede taal van de deelnemers getoetst. Een taaltoets is een test die werkt met korte verhalen geschreven in een specifieke taal. In deze korte verhalen ontbreken (delen van) woorden, die de deelnemer dient in te vullen (Grotjahn, 1987). Elke deelnemer heeft de Engelse taaltoets ingevuld. De C-testen zijn beoordeeld op het percentage goed ingevulde

antwoorden. Tabel 1 geeft een overzicht van de scores van deze toets. Ook laat tabel 1 de scores van de Nederlands/Duitse taaltoets zien.

Tabel 1: C-test scores van Nederlanders en Duitsers.

		C-test score Engels	C-test score Nederlands/Duits
Nederlanders:	M	68,53	45,98
	N	25	80
	Std. Dev.	12,09	23,15
Duitsers:	M	68,25	54,81
	N	25	77
	Std. Dev.	16,099	35,35

In het oorspronkelijke onderzoek (Bahtina, 2013) werden de deelnemers, als ze een score hadden die hoger was dan 50%, ingedeeld in hoog-categorie. Hadden de deelnemers een score lager dan 50%, dan werden ze ingedeeld in de laag-categorie. Vervolgens werden de op deze wijze ingedeelde deelnemers aan andere personen gekoppeld, zodat er duo's ontstonden met verschillende niveaus: HH, HL en LL. Zo is nagegaan of de verschillende taalniveaus van invloed waren op de effectiviteit van LaRa.

In dit experiment is ook bovenstaande verdeling gemaakt op basis van de scores van de Engelse C-test. Deze scores lagen echter vaak bij elkaar in de buurt (M NL=68,53; SD NL=12,06, M Du=68,35; SD Du=16,096; zie tabel 1) en waren bijna allemaal hoger dan 50%. Om toch enige diversiteit in taalniveau te garanderen is er besloten om de duo's conform deze categorieën in te delen met de kanttekening dat de (taalniveau)verschillen niet zo groot zijn als bij LaRa. Op deze manier is er nog op taalniveau diversiteit tussen de verschillende koppels in het experiment, maar niet zo duidelijk als bij het experiment van Bahtina (2013).

Tabel 2: Gemiddelde C-test scores per taalmodus per koppel

Taalmodus	Aantal koppels N	Score T-test Engels	Score T-test NL/DU
ELF	25	M= 68,41; SD=9,82	M=40,96; SD=22,83
LaRa	39	-*	M=52,12; SD=18,55
Native	17	-*	M=60,33; SD=19,45

* De LaRa- en Native-conditie hebben geen Engelse C-test gemaakt.

De LaRa-conditie heeft de NL/DU C-test significant beter gemaakt dan de ELF-conditie ($t=-2,15$; $df=62$; $p=0,036$).

Enquête

Bij alle deelnemers aan het experiment is een enquête afgenomen. Deze enquête werd samen met de C-test enkele dagen voor het experiment naar de deelnemers gestuurd. Deze enquête was volledig in het Nederlands voor de Nederlandse deelnemers en volledig in het Duits voor de Duitse deelnemers. Deze enquête bevatte vragen over persoonlijke omstandigheden, maar ook over de houding van de deelnemers ten aanzien van het Engels en het Duits/Nederlands. Daarnaast bevatte de enquête ook vragen over taalcontact, bijvoorbeeld hoe vaak de deelnemer met het Engels of het Duits/Nederlands in aanraking kwam (zie bijlages 6 en 7). Om de attitude en blootstelling te kunnen meten, werden in het onderzoek de vragen 8, 10, 16

en 17 uit de enquête gebruikt (zie bijlage 7 voor de volledige enquête) gebruikt. Vraag 8 (zie figuur 2) vraagt naar de blootstelling aan het Engels in verschillende situaties, zoals thuis of in de media. Vraag 10 vraagt ook naar de blootstelling in verschillende situaties, voor het Duits of het Nederlands. De antwoorden op de stellingen van vraag 8 en 10 zijn gebruikt om de blootstelling te meten. Kruiste de deelnemer ‘Nooit’ aan, dan krijg hij of zij voor die situatie 0 punten. De optie ‘Dagelijks’ kreeg het hoogste aantal punten, namelijk 4. De andere opties kregen respectievelijk 3 (wekelijks), 2 (maandelijks) en 1 (jaarlijks) punten.

Door middel van een Cronbachs Alpha-test is gemeten of alle situaties samengevoegd mochten worden tot één totale score. Met een score van 0,833 bij ELF en 0,941 bij LaRa was dit mogelijk. De maximale score die een deelnemer bij vraag 8 en 10 konden behalen was 24 en de minimale score was 0. Hoe hoger deze score, hoe hoger de blootstelling aan de andere taal.

Figuur 2: Vraag 8 uit de Nederlandse enquête. Op basis van de antwoorden op deze stelling werd een blootstelling-score toegekend aan de deelnemer.

8. Kruis aan hoe vaak jij in de onderstaande situaties wordt blootgesteld aan de Engelse taal.					
	Nooit	Dagelijks	Wekelijks	Maandelijks	Jaarlijks
a. Thuis					
b. Werk/school					
c. Media (televisie/radio/ schriftelijke media)					
d. Interactieve media (op internet b.v. facebook, skype)					
e. Vrije tijd (vakanties/feestjes/ uitstapjes)					
f. In het algemeen					

Om de houding ten opzichte van de andere taal van de deelnemers te meten, zijn de vragen 16 en 17 uit de enquête gebruikt. Door middel van verschillende stellingen werd naar de houding ten opzichte van het Engels of het Duits/Nederlands gevraagd. Deze stellingen zijn te zien in figuur 3. Wanneer een deelnemer het volledig met de stelling eens was, kreeg deze 4 punten. Wanneer iemand het volledig oneens was met de stelling 0 punten.

Uit een Cronbachs Alpha-test (0,098) bleek dat meerdere items (vraag 17a t/m 17d) samen niet dezelfde schaal mogen vormen. Zij kunnen dus niet samengevoegd worden tot één

variabele (vraag 17). Hierdoor zullen alle stellingen uit vraag 17 als aparte scores worden behandeld. De maximale score per stelling was 4 punten.

Figuur 3: Vraag 17 uit de Nederlandse enquête. Op basis van de antwoorden op deze stelling werd een attitude-score toegekend aan de deelnemer.

17. Kruis aan in hoeverre je het met de onderstaande uitspraken eens bent.					
	Volledig mee eens	Mee eens	Geen mening	Oneens	Volledig oneens
a. Ik vind Duits een moeilijke taal om te leren.					
b. Ik vind het leuk om Duits te spreken					
b. Ik ben tevreden over mijn taalvaardigheid in het Duits.					
d. De Nederlandse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser is hoog.					

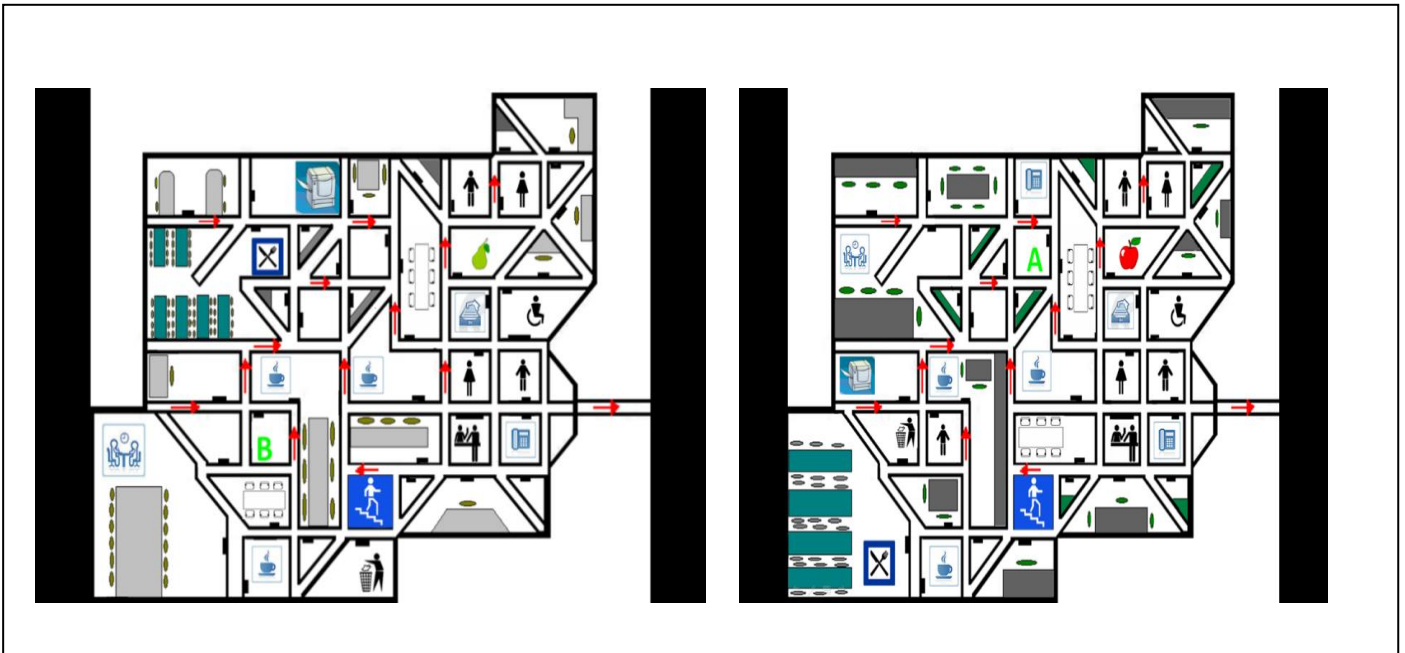
Met vraag 16 uit de enquête werd de houding van de deelnemers tegenover het Engels gemeten. Uit de Cronbachs Alpha (0,740) bleek dat alleen stelling 16d (De Engelse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser/Nederlander is hoog) niet samengevoegd kan worden met de andere stellingen van deze vraag. Hierdoor zijn er twee scores die de attitude meten, namelijk vraag 16a t/m 16c en 16d. De maximale score voor vraag 16 zonder stelling 16d was 12 en het minimum was 0. De maximale score voor vraag 16d was 4 punten en de laagste score was 0.

Door middel van deze scores is een vergelijking gemaakt met effectiviteit en efficiëntie in SPSS.

Plattegrond

De plattegrond, weergegeven in figuur 4, is gebaseerd op de mazen-plattegrond die Bahtina in 2011 in haar onderzoek gebruikt heeft. Mangar (2011) en Hagemeyer (2011) hebben deze plattegrond aangepast door er een kantoorsetting van te maken met iconen uit de kantoorwereld, zoals tafels, stoelen, kantines, kopieerruimtes, etc. Daarnaast is er ook een icoon toegevoegd die niet in de kantoorwereld past; een appel of een peer (afhankelijk van welke plattegrond). Verder waren er pijltjes toegevoegd die een eenrichtingsweg aangaven. De wegen, pijlen en de vorm van de kamers zijn in beide plattegronden hetzelfde. De inhoud van de kamers was echter verschillend.

Figuur 4: Links: Plattegrond voor deelnemer B (guide). Rechts: plattegrond voor deelnemer A (follower).



3.4 Procedure

Onderzoekers namen contact met de deelnemers op. Vervolgens stuurden zij de C-test en enquête naar de deelnemers. Op basis van de uitslagen van de C-test werden verschillende koppels gemaakt. Vervolgens maakte de onderzoeker een afspraak voor een Skypegesprek. De deelnemers aan het experiment en de onderzoeker werden samengebracht voor een gesprek op Skype. De instructies (in hun moedertaal) en plattegrond werden kort voordat het experiment plaatsvond opgestuurd. In de instructies (zie bijlage 8 t/m 11) werden de opzet en het doel van de taak uitgelegd. De onderzoeker informeerde of er nog vragen waren en of er nog onduidelijkheden waren. Daarna werd het experiment gestart. De plattegronden die de deelnemers opgestuurd kregen verschilden van elkaar (zie figuur 4).

Het was de bedoeling dat de follower eerst aan de guide duidelijk maakte waar hij op de plattegrond was; waarna de guide de follower kon gidsen naar zijn/haar locatie. Naast de opdracht om elkaar te vinden, tekenden de deelnemers de route die zij moesten afleggen op de plattegrond in Paint. Zo kon de onderzoeker controleren of de deelnemers elkaar daadwerkelijk gevonden hadden. De deelnemers mochten maximaal tien minuten over deze opdracht doen. Indien het gesprek de tien minuten zou overschrijden, maakte de onderzoeker een einde aan het gesprek. De gesprekken werden opgenomen en vervolgens getranscribeerd volgens de conventies in bijlage 12.

4. Analyse

De uitkomsten van het in het vorige hoofdstuk beschreven experiment zijn op verschillende manieren geanalyseerd. Er is gekeken of de taak tot een goed einde is gebracht en er is gebruikgemaakt van een analysemodel om de MCDs te kunnen meten.

4.1 Succes

Volgens Dannerer (2005) betekent effectiviteit dat het doel is bereikt zonder te verwijzen naar de moeite die dit heeft gekost. In dit onderzoek wordt hetzelfde concept van effectiviteit gebruikt als Dannerer (2005), namelijk of de deelnemers hun doel hebben bereikt.

Dannerer (2005, p.98) definieert efficiëntie als de ideale relatie tussen moeite/gebruik van bronnen en de uitkomst (ervan uitgaande dat het doel is bereikt). De ideale relatie in het experiment is dat met dezelfde bronnen en moeite de deelnemers zo snel mogelijk het doel bereiken.

Om te bepalen of het gesprek succesvol was, zijn er in dit experiment twee manieren om de mate van succes te meten gebruikt. De eerste manier is om te kijken of de deelnemers elkaar op de plattegrond (zie figuur 4) überhaupt gevonden hebben. De deelnemers maakten tijdens het experiment gebruik van het programma Paint. Daar was de plattegrond te zien en de deelnemers konden op die plattegrond de locatie van de ander aangeven en de route die zij naar elkaar moesten afleggen. Na het experiment werden deze plattegronden naar de experimentleider gestuurd. Hierna werd gecontroleerd of de deelnemers de juiste locaties aan hadden gegeven en of zij de juiste route hadden genomen. Op basis van de tekeningen werden er punten toebedeeld. Als de deelnemers alleen maar de positie van één deelnemer op de plattegrond vonden (punt A of punt B), kregen zij 1 punt. Als de deelnemers elkaars positie wisten, maar niet de juiste route naar elkaar toe, kregen zij 2 punten. Als de deelnemers elkaars locatie wisten en ook de juiste route van punt A naar punt B, kregen zij 3 punten. Hoe hoger het aantal punten, hoe beter zij de opdracht hadden volbracht en hoe effectiever het gesprek dus was. Daarom wordt de mate van het vinden van elkaar en de juiste route naar elkaar de effectiviteit van het gesprek genoemd.

De gegevens zijn geanalyseerd met het statistische programma IBM SPSS versie 20. Tabel 3 geeft de resultaten weer.

Tabel 3: Criteria voor de effectiviteitsscore, gebaseerd op tabel 2 van Versloot (2011, p.21)

Niveaus	Uitleg	Toekenning punten
Niveau 0	Deelnemers slagen er niet in deelnemer A te lokaliseren.	0
Niveau 1	Deelnemers slagen erin deelnemer A te lokaliseren.	1
Niveau 2	Deelnemers bereiken niveau 1 en slagen er vervolgens in deelnemer A naar deelnemer B te loodsen	2
Niveau 3	Deelnemers ronden niveau 2 succesvol af binnen de 10 minuten.	3

Daarnaast is er ook gemeten hoe lang de deelnemers nodig hadden om elkaar te vinden in het doolhof. Na 10 minuten werden de gesprekken stopgezet. Hoe eerder de deelnemers elkaar

vonden, hoe efficiënter het gesprek was. De tijd werd in aantal seconden weergegeven. Dus hoe hoger het getal, hoe langer men erover deed en hoe negatiever het succes is. In deze studie is, in navolging van Bahtina (2013, p. 56), deze score omgedraaid. Zo is het totaal aantal beschikbare tijd in seconden (10 minuten is 600 seconden) verminderd met de totale tijd in seconden die de deelnemers nodig hadden om het gesprek af te ronden. Dus hoe hoger het getal, hoe meer tijd de deelnemers over hadden en hoe sneller het gesprek beëindigd was. Hoewel zij samen geen construct vormen, kunnen we op basis van de uitkomsten van zowel de effectiviteit als de efficiëntie bepalen of het gesprek succesvol was.

4.2 Analysemodel MCDs

Ten behoeve van de interbeoordelaars-betrouwbaarheid zijn de door Bahtina (2013) ontwikkelde MCDs door drie onderzoekers gedefinieerd en onafhankelijk van elkaar getest op eenzelfde transcript. Er is gezamenlijk besproken wat voor uitingen onder welke MCDs vallen. Bij een tweede ontmoeting hebben de onderzoekers wederom de MCDs van elkaars transcripten vergeleken. Bij de tweede bijeenkomst zijn verschillende transcripten beoordeeld. De eerste keer waren zij het over 55% van de gevallen eens, na discussie over 85%. De tweede keer waren zij het over 80% van de gevallen eens en na discussie over 95%, waardoor de betrouwbaarheid van deze analyse is verhoogd.

De gesprekken tussen de deelnemers zijn opgenomen met een mp3 Skyperecorder of met andere opnameapparatuur. De plattegronden werden door de deelnemers in het programma Paint bewerkt. Voor het transcriberen van de gesprekken is het programma EXMARaLDA.3 gebruikt. Om gesprekken te kunnen analyseren, werden zij opgenomen en vervolgens op een eenduidige wijze genoteerd. Deze notities geven nauwkeurig de inhoud van het gesprek weer. Daarnaast werd ook de wijze waarop gesproken werd genoteerd. Deze details zijn namelijk ook van belang voor de interpretatie van de gesprekspartner. Volgens Mazeland (2008, p. 21) *‘geeft een transcriptie niet alleen weer wat er door wie gezegd wordt – dat is een inhoudsgericht protocol – maar ook wanneer iemand iets zegt en hoe’*. Het transcriptiesysteem is ontwikkeld door Jefferson (1979). In de transcripten staan links de namen van de deelnemers die ook daadwerkelijk aan het praten zijn. Op de grijze regel bovenaan staat de tijd in het gesprek. In de witte vlakken staat de tekst die door de deelnemers is gesproken, de getallen tussen de haakjes geven de pauzes in seconden aan. Deelnemers spreken tegelijkertijd, als twee teksten onder elkaar staan. In transcript 1 gebeurt dit bijvoorbeeld bij segment 2. Kiki zegt ‘ik sta’, terwijl Insa ‘was’ roept. Alle transcriptconventies zijn te vinden in bijlage 12.

Bij elk van de MCDs wordt een voorbeeld getoond. Dit gebeurt door middel van een transcript. De gele markeringen zijn voorbeelden van de MCDs die in dat tekstdeel besproken worden. Elke nieuwe taaluiting kan als een nieuwe MCD worden geteld. Bijvoorbeeld in transcript 1 is aan het begin van een gesprek tussen Kiki (Nederlands) en Insa (Duits) het volgende gezegd:

Transcript 1: KI LaRa 14-16

[1]

Kiki [v]	°Thank you° (0.3)	Ok (0.5)	Ehm (1.1) IK
Insa [v]	°Thank you° ((lacht)) (2.2)	Ok (0.7)	Ok

[2]

		6	7	8 [00:12.3]
		[00:11.	[00:11	
		0*]	.2]	
Kiki [v]		moet beginnen↓ (1.0)	met uitleggen waar ik sta↓ (2.0)	Ik sta Ik moet
Insa [v]				Was?

[3]

Kiki [v]	uitleggen waar ik sta↓ (2.3)	Ehm ik sta (0.7)	ehm (0.8)	in het midden↑ van de
-----------------	------------------------------	------------------	-----------	-----------------------

In bovenstaand transcript vertelt Kiki in segment 1 en 2 dat zij moet beginnen met uitleggen waar zij staat in de plattegrond. In segment 2 en 3 vertelt zij nog een keer dat zij moet uitleggen waar zij staat. Beide keren dat ‘zij moet uitleggen waar zij staat’, wordt dus als een losse MCD gezien, ook al is haar uiting nagenoeg hetzelfde en volgen zij vlak achter elkaar. Hieronder worden alle MCDs los besproken, voorzien van een voorbeeld. Uit de pretest is naar voren gekomen dat er uitingen waren die niet in vier MCDs pasten. Daarom is er een vijfde MCD-categorie toegevoegd, MCD0.

MCD0:

Computer Mediated Communication (CMC) is communicatie die plaatsvindt tussen personen door middel van computers (Herring, 1996). In dit experiment is gekozen om het programma Skype te gebruiken. Skype is een dienst die telefoneren (met of zonder beeld) via het internet mogelijk maakt. Een voordeel van dit programma is dat zij gratis en eenvoudig te downloaden is. Een nadeel van deze keuze is dat er technische storingen tijdens het gesprek kunnen gebeuren. Een veel voorkomend voorbeeld is het wegvallen of vertragen van de verbinding. Om deze reden werd tijdens het experiment een aantal metacommunicatieve uitingen gedaan die ontstonden door technische problemen. Het zijn communicatieproblemen die buiten de daadwerkelijke conversatie plaatsvinden. Voorbeelden zijn: ‘Hoor je mij nog?’ of ‘Volgens mij valt de verbinding weg’. Naar aanleiding van de pretest is er besloten om deze vijfde MCD toe te voegen.

Transcript 2: AJ LaRa 9-11

[9]

		15 [01:28.3]
Amber [v]	Hebben dezelfde kaart (0.8)	toch?
Janice [v]		Ok ist rechts von dir eine ((storing))

[10]

		16 [01:33.3]	17 [01:35.8]
Amber [v]		WAT? (1.0)	Sorry ik hoor het niet↑ (1.0)
Janice [v]	Behindertentoilette↑? (1.6)		Rechts

[11]

		18 [01:35.8]	19 [01:42.0]
Amber [v]	van mij/		Eh nee: (0.9) ja (.) hm
Janice [v]	Ist rechts von dir eine (1.6)	Behindertentoilette↑? (0.8)	

Door de storing kan Amber niet verstaan wat Janice zei. Amber maakt dit duidelijk en doet een verzoek aan Janice om nogmaals haar uiting te herhalen. Zonder deze storing zou deze communicatie waarschijnlijk niet hebben plaatsgevonden.

Het is niet duidelijk of het onbegrip is ontstaan door de ruis op de verbinding of door het gebrek aan competenties van de spreker.

MCD1:

Hieronder vallen de uitingen van de gespreksdeelnemers die over het experiment, hun rollen in het experiment, of het doel van het gesprek gaan. Zo kunnen de uitingen over de algemene regels van het experiment gaan: ‘Ik moet beginnen met beschrijven waar ik ben.’ Daarnaast is er een andere, een voor deelnemers minder bekend doel van deze conversatie, namelijk het converseren zelf. Hierdoor valt een uitspraak als ‘wacht even’ ook onder MCD1. De deelnemer zet namelijk het gesprek stil, zodat diegene zich kan focussen op zijn doel (hoe kan ik degene uitleggen waar ik ben?), waarna de deelnemer vervolgens weer kan focussen op de conversatie. Dit is dus een actie om het doel te bereiken, zodat de communicatie beter zal verlopen.

Transcript 3: AK ELF 1-2

[1]

	0 [00:03.9])		2 [00:08.9]
A [v]	YOU have to find me ↓ right ↑ ok s (1.1)			
K [v]	ehm I have to find you (0.7)			Ehm (1.4) so

[2]

			3	4 [00:17.8]
			[00:17	
			.0]	
A [v]			Yes	
K [v]	maybe we have to locate our/ourselves first where we at (1.8)			I think my map is

Transcript 3 is een duidelijk voorbeeld van hoe de gesprekspartners vaststellen wat het gemeenschappelijke doel is. De deelnemers bereiken overeenstemming over hun doelen en rollen in het gesprek. Ze stellen gezamenlijk vast dat persoon K persoon A moet vinden.

MCD2:

Hieronder wordt het gezamenlijk afstemmen van het gemeenschappelijke oriëntatiesysteem met betrekking tot de ruimte en de tijd verstaan. Als de deelnemers eenmaal hebben vastgesteld wat hun communicatieve strekking (rollen en doel) is, moeten zij duidelijk maken dat zij beiden weten hoe ze dit plan gaan uitvoeren in de gegeven tijd en ruimte. Zij moeten de manier afstemmen waarop zij de fysieke realiteit behandelen (bijvoorbeeld het tellen van rijen op de kaart). Deelnemers bespreken welk perspectief zij in zullen nemen. In dit onderzoek ligt de focus vooral op ruimte, aangezien de tijd voor dit experiment vaststaat en zij zich in een ruimte moeten verplaatsen. Hierbij bespreken zij dus hoe zij de kaart indelen, hoe zij zich positioneren en hoe zij ruimtes benoemen. Om duidelijk te maken in wat voor ruimte ze zijn,

verwoorden deelnemers met enige regelmaat ‘bij mij is dat een...’, om duidelijk te maken hoe een bepaalde ruimte er voor hem/haar uitziet. Zo wordt een conceptueel oriëntatiesysteem in stand gehouden.

Transcript 4: SJ LaRa 6-8

[6]		16 [00:37.4]	17 [00:41.3]
Sarah [v]			>wenn wir jetzt</wenn wir jetzt von unten/ und dann sagen
Jolanda [v]	(2.0) eh:m (1.0)		
[7]			
Sarah [v]			wir einfach Reihe eins Reihe zwei Reihe drei/wenn wir jetzt von unten
[8]		18 [00:47.7]	19 [00:53.1]
Sarah [v]		starten in welcher bist du?	(0.5) okay Ehm:
Jolanda [v]		(1.0)°een twee drie vier vijf ° ZES	

Bij transcript 4 stelt Sarah voor om de kaart van onder naar boven in rijen te bekijken. Zo kunnen deze rijen geteld worden en is het voor zowel Sarah als Jolanda duidelijk hoe zij allebei naar de kaart kijken. Door het hier aan het begin van het gesprek over te hebben, zal de communicatie verder in het gesprek makkelijker verlopen. Zij weten nu immers welk perspectief zij innemen bij het beschrijven van hun locatie. In transcript 4 introduceert Sarah expliciet de regels om de kaart te lezen. Jolanda’s acceptatie (door hardop de rijen te gaan tellen) van deze instructie zorgt ervoor dat dit gedeelde kennis wordt.

MCD3:

Hieronder wordt de wijze waarop de deelnemers communiceren over hoe zij iets kunnen verwoorden verstaan. MCD3 komt voor in segmenten waarin gesprekspartners expliciet hun taalkundige elementen afstemmen. Sprekers kunnen profiteren door het aanpassen van hun spraak, zodat zij begrepen kunnen worden door de hoorder. Zo kunnen moeilijke uitingen vertaald worden of kunnen de deelnemers het eens worden over een specifieke woordenschat die wordt gebruikt tijdens het experiment. Onder het aanpassen van spraak valt ook herhaling en parafaseren van uitingen en het veranderen van spreesnelheid en prosodie.

Transcript 5: KI LaRa 8-10

[8]			15 16 [00:48.9]
			[00:47.7]
Kiki [v]		buurt van de toiletten↑ (.) zie je die↑? (0.5)	Maar dan bovenaan↑ de
Insa [v]			Ja: (0.6)

[9]

	..	17 [00:51.7]	18 [00:54.3]
Kiki [v]	toiletten↓ (1.6)		Nee BOven ↓ (0.8)
Insa [v]	Zwischen den beiden Toiletten:↑? (0.1)		

[10]

	19	20	21	22 [00:57.3*]	23	24 [01:02.1]
	[00:55.6]	[00:56.	[00:57.		[00:58.	
		7]	3]		8]	
Kiki [v]		Ja (0.5)		En dan (.) daaronder zit de appel↑ (1.1)		
Insa [v]	Über (0.7)		((lacht))	Ok		Ja↑ (.) ich
Onderzoeker [v]						

In transcript 5 vertelt Kiki dat zij ‘bovenaan de toiletten’ is. Insa vraagt daarop of Kiki zich tussen de toiletten bevindt. Kiki zegt het woord ‘boven’ nogmaals en spreekt het eerste deel extra duidelijk uit en past dus expliciet de taalkundige elementen aan om beter begrepen te kunnen worden.

MCD4:

Deze MCD is een mechanisme dat gebruikt kan worden als gesprekspartners elkaar niet begrijpen, waardoor misverstanden voorkomen of hersteld kunnen worden. Vaak wordt er door een deelnemer een vraag gesteld om te checken of de gesprekspartner het begrijpt. Simpele voorbeelden zijn ‘begrijp je?’ aan de sprekers kant, of ‘wat?’ of ‘wat bedoel je?’ aan de hoorders kant.

Transcript 6: KI LaRa 14-16

[14]

Insa [v]	ok ehm (1.0) also (.) über den Toiletten↑ (2.1) unter (0.5) dem Apfel oder der
-----------------	--

[15]

		32 [01:34.2]	33 [01:34.3*]
Kiki [v]		>Ik/nee ik sta< LINKS van de appel↓ (0.6)	
Insa [v]	Birne↓ (0.3) richtig ↑? (1.3)		((lacht))

[16]

	34	35	36	37 [01:42.8]
	[01:37.	[01:37.6*]	[01:42.9]	
	6]			
Kiki [v]		Ok ↑? (2.4)		En dan (.) nog/ da:n↓/ (1.3) waar sta jij↑? (4.2)
Insa [v]	Ok↓ (1.9) ok↓ hm ((lacht))			

In transcript 6 gebruikt Insa ‘richtig’ (toch) om bij Kiki te checken of haar beschrijving van Kiki’s locatie klopt. De locatie klopt vervolgens niet en Kiki beschrijft nu zelf haar locatie. Om te checken of Insa het nu begrepen heeft, vraagt Kiki ‘OK?’.

5. Resultaten

Dit hoofdstuk geeft een overzicht weer van de resultaten van de statistische analyse. In §5.1 wordt nagegaan welke communicatiemodus het meest succesvol was. In §5.2 worden de resultaten van de invloed van de MCDs uiteengezet. Paragraaf §5.3 toont de resultaten met betrekking tot de invloed van de specifieke MCDs. Vervolgens behandelt §5.4 de invloed van het taalniveau, §5.5 de invloed van blootstelling en tot slot §5.6 de invloed van houding op het succes van zowel ELF- als LaRa-gesprekken.

5.1 Mate van succes in verschillende communicatiemodi

De eerste analyse was gericht op het vinden van de succesvolste communicatiemodus. Met een independent T-test zijn beide communicatiemodi met elkaar vergeleken in efficiëntie en in effectiviteit. Uit deze test blijkt dat er geen significant bewijs is dat ELF-conversaties sneller worden afgerond dan LaRa-conversaties. Bij de effectiviteit is echter wel een significant verschil gevonden ($t=2,73$; $df=59,81$; $p=0,008$). Deelnemers vinden elkaar vaker in ELF dan in LaRa. Tabel 4 toont een overzicht.

Tabel 4: Resultaten succes (effectiviteit en efficiëntie) van de drie taalmodi.

Taalmodus	N	Onafhankelijke variabele	Gemiddeldes en Standaard Deviatie
ELF	25	Effectiviteit	M=2,44; SD=0,92
		Efficiëntie	M= 75,68; SD=223,57
LaRa	39	Effectiviteit	M=1,72; SD=1,19
		Efficiëntie	M= 19,44; SD=231,03
Native	17	Effectiviteit	M=2,24; SD=1,091
		Efficiëntie	M=185,41; SD=157,95

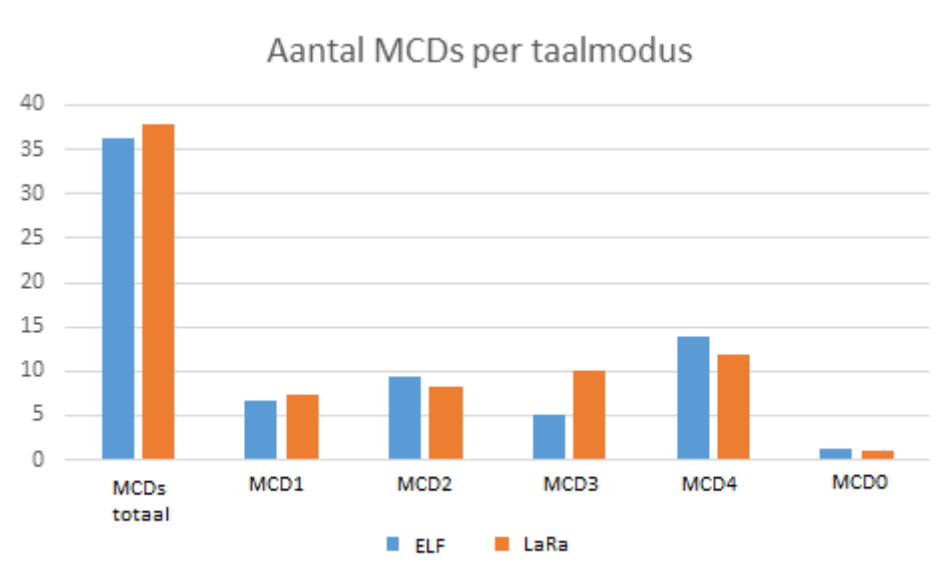
ELF-gesprekken zijn dus vaker succesvol dan LaRa-gesprekken, maar de deelnemers hebben elkaar niet significant sneller gevonden op de plattegrond. Hypothese 1a: ‘Deelnemers die het experiment in de ELF-modus uitvoeren, hebben minder tijd nodig om de opdracht te volbrengen dan deelnemers die LaRa gebruiken’ is daarom verworpen. Hypothese 1b: ‘Deelnemers die het experiment in de ELF-modus uitvoeren, zijn vaker succesvol dan deelnemers die LaRa gebruiken’ kan dus worden bevestigd.

Hoewel ELF-conversaties een significant hogere mate van succes hebben dan LaRa-conversaties, is het niet waarschijnlijk dat ELF-conversaties succesvoller kunnen zijn dan gesprekken in de L1-modus. Er is echter niet uit de independent T-test gebleken dat de native-modus effectiever en efficiënter wordt uitgevoerd dan de ELF-modus. Hypothese 1c ‘een native-gesprek is effectiever dan een ELF-gesprek’ kan hierdoor verworpen worden.

5.2 Invloed MCDs gezamenlijk op succes

Een ander geanalyseerd aspect is of er samenhang is tussen het gebruik van MCDs en de mate van succes in zowel ELF als LaRa-conversaties. In figuur 5 is te zien hoeveel MCDs er in totaal zijn gebruikt in beide taalmodi.

Figuur 5: het gemiddeld aantal MCDs per taalmodus



Via de Pearson product-moment correlatiecoëfficiënt werd getest of alle MCDs in samenhang zijn met de mate van succes en de snelheid waarmee de opdracht is opgelost. In beide taalmodi is een negatieve correlatie te vinden tussen de tijd die aan de opdracht is besteed en het aantal MCDs. Hoe minder MCDs er gebruikt worden, hoe sneller de taak is opgelost. Bij LaRa is dit verband nog sterker ($r=-0,719$, $p=0,0$) dan bij ELF ($r=-0,487$, $p=0,014$). Tabel 5 toont de correlatie tussen het totale aantal MCDs en de onafhankelijke variabelen effectiviteit en efficiëntie.

Tabel 5: correlatie tussen het totale aantal MCDs en de onafhankelijke variabelen (effectiviteit en efficiëntie).

Taalmodus	Onafhankelijke variabele	Correlatie (significantie)	P-waarde
ELF	Effectiviteit	-0,385	0,057
	Efficiëntie	-0,487	0,014
LaRa	Effectiviteit	-0,336	0,036
	Efficiëntie	-0,719	0,000

Bij de effectiviteit van de taak is er alleen bij LaRa ($r=-0,336$, $p=0,036$) een significant resultaat te vinden (ELF: $r=-0,385$, $p=0,057$). Hoe minder MCDs er gebruikt worden, hoe groter de effectiviteit van het gesprek. Deze correlatie is echter niet zo heel sterk.

Om te kijken of de MCDs ook daadwerkelijk voorspellers zijn voor het succes van de opdracht, is er een lineaire regressieanalyse toegepast. Het model bleek significant te zijn voor zowel LaRa ($R=0,54$; $F=1,52$; $p=0,2$) als ELF ($R=0,698$; $F=30,46$; $p=0,000$) voor efficiëntie. Het model verklaart 48,8% van de efficiëntie. Er is sprake van dat de MCDs een negatieve voorspeller zijn van de efficiëntie bij zowel ELF ($\beta=-0,65$, $p=0,001$) als LaRa ($-0,698$, $p=0,000$).

Bij effectiviteit bleek het model voor ELF niet significant ($R=0,39$, $F=4,01$; $p=0,057$). Bij LaRa bleek het model wel significant ($R=0,34$, $F=4,71$; $p=0,036$). Het model verklaart 11,3% van de effectiviteit. Ook bleek hier het gebruik van MCDs een negatieve voorspeller te zijn tussen het aantal MCDs en de effectiviteit van het gesprek ($\beta=-0,34$, $p=0,036$).

Bij LaRa zijn de MCDs dus een negatieve voorspeller van zowel de efficiëntie als de effectiviteit van het gesprek. Bij ELF is alleen significant bewezen dat de MCDs een negatieve voorspeller zijn voor de efficiëntie van het gesprek. Dus hoe minder MCDs er gebruikt worden, hoe succesvoller het gesprek (in LaRa) en hoe sneller het gesprek is afgerond.

Een mogelijke uitleg is dat een korter gesprek minder uitingen bevat en daardoor ook minder MCDs. Daarom is het plausibel om MCDs per minuut als onafhankelijke variabele te nemen. Er is geen correlatie tussen het slagen van de opdracht en het aantal MCDs per minuut gevonden. De opdracht werd wel sneller voltooid als er een hoger aantal MCDs per minuut aanwezig waren: bij ELF ($r=0,680$, $p=0,000$) en bij LaRa ($r=0,336$, $p=0,037$). Hier is dus wel een correlatie aanwezig.

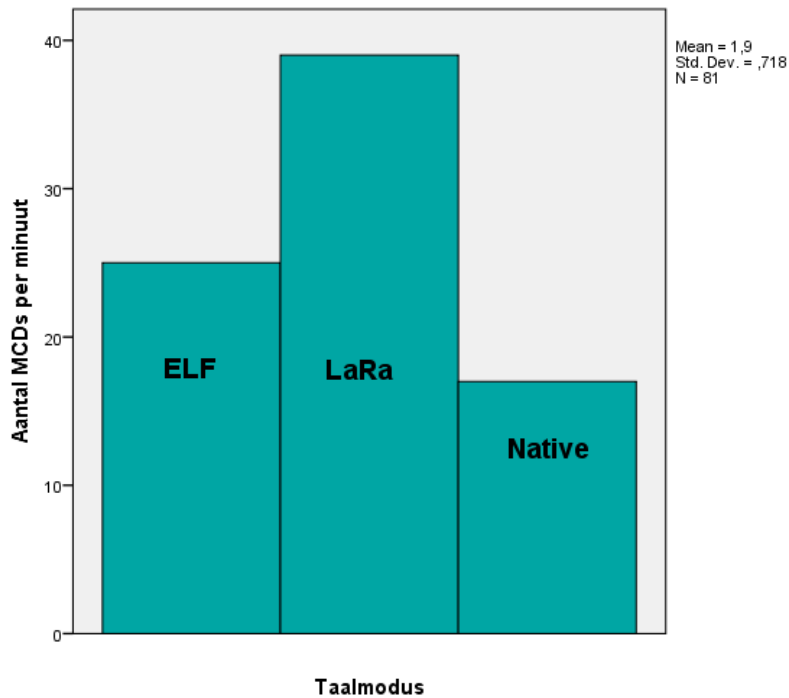
Door middel van een regressieanalyse is gekeken of het aantal MCDs per minuut een voorspeller is bij efficiëntie en effectiviteit bij ELF en LaRa.

Door middel van de ANOVA is het model bij effectiviteit niet verklarend voor ELF ($R=0,292$, $F=2,151$; $p=0,156$) en ook niet voor LaRa ($R=0,298$, $F=3,61$, $P=0,065$). Opvallend is dat het model bij de native-modus wel significant is ($R=0,625$, $F=9,619$, $p=0,007$). R^2 is hier 39,1%. Het aantal MCDs per minuut voorspelt de effectiviteit ($\beta =0,625$, $p=0,007$). Dus hoe meer MCDs men gebruikt per minuut in de native-modus, hoe vaker een gesprek succesvol is afgerond.

Bij efficiëntie zijn de modellen wel significant voor alle taalmodi: ELF ($R=0,68$, $F=19,797$, $P=0,000$). Dit model verklaart 43,9% van de efficiëntie. LaRa ($R=0,336$, $F=4,708$, $p=0,037$), dit model verklaart voor 8,9% de afhankelijke variabele. Native ($R=0,97$, $F=241,156$, $p=0,000$), het model verklaart 93,8% van de efficiëntie. Het aantal MCDs per minuut is een voorspeller van de efficiëntie van een gesprek bij de ELF-modus ($\beta =0,680$, $p=0,00$), de LaRa-modus ($\beta =0,336$, $p=0,037$) en de native-modus ($\beta =0,97$, $p=0,000$)

Dus hoe meer MCDs per minuut, hoe sneller het gesprek was afgerond. Hypothese 2a: 'Hoe meer MCDs er per koppel gebruikt worden in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek' en hypothese 2b: 'Hoe hoger de mate van succes in het gesprek, hoe meer MCDs er per koppel gebruikt worden in ELF' kunnen deels bevestigd worden. Hoe meer MCDs per minuut, hoe efficiënter het gesprek, maar niet effectiever. Figuur 6 geeft dit op de volgende pagina grafisch weer.

Figuur 6: het aantal MCDs per minuut per taalmodus



5.3 Invloed per MCD-type op succes

In de vorige paragraaf is gebleken dat hoe meer MCDs in totaal worden gebruikt, hoe efficiënter het gesprek is. Nu is de vraag of het gebruik van de verschillende soorten MCDs de mate van succes van het experiment kan voorspellen. Met een lineaire regressieanalyse wordt onderzocht of er lineaire samenhang is tussen één afhankelijke variabele en een aantal onafhankelijke variabelen (voorspellers). Dit is berekend in twee stappen:

1. MCD 0 t/m 4 als onafhankelijke variabelen en effectiviteit van het gesprek als afhankelijke variabele.
2. MCD 0 t/m 4 als onafhankelijke variabelen en efficiëntie van het gesprek als afhankelijke variabele.

Helaas blijkt uit de ANOVA dat de regressieanalyse geen passend model is om de variantie te verklaren, zowel bij effectiviteit in ELF ($R=0,54$; $F=1,52$; $p=0,23$) als de efficiëntie ($R=0,66$; $F=2,63$; $p=0,061$).

Hierdoor kan er alleen nagegaan worden of er een verband is tussen de MCDs en het succes van de opdracht bij ELF.

Tabel 6: correlatie tussen elke specifieke MCD en de onafhankelijke variabelen (effectiviteit en efficiëntie) in de ELF-modus.

MCD	Onafhankelijke variabele	Correlatie (r)	P-waarde
1	Effectiviteit	-0,106	0,62
	Efficiëntie	-0,290	0,18
2	Effectiviteit	-0,387	0,056
	Efficiëntie	-0,340	0,112
3	Effectiviteit	-0,341	0,096

	Efficiëntie	-0,387	0,068
4	Effectiviteit	-0,355	0,081
	Efficiëntie	-0,593	0,003*
0	Effectiviteit	0,116	0,582
	Efficiëntie	-0,083	0,708

*= significant

Zoals te zien is in tabel 6, is er alleen bij MCD4 een significant resultaat gevonden. Deelnemers die meer MCD4 gebruikten tijdens de opdracht, hadden minder tijd over. Hier is dus sprake van een negatieve relatie ($r = -0,593$, $p = 0,003$). Hypothese 3a 'Hoe meer MCD1 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek', hypothese 3b 'Hoe meer MCD2 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek', hypothese 3c 'Hoe meer MCD3 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek' en hypothese 3d 'Hoe meer MCD4 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek' worden verworpen. Hypothese 3a tot en met 3c kunnen verworpen worden, omdat er geen significant resultaat gevonden is. Bij hypothese 3d 'Hoe meer MCD4 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe hoger de mate van succes in het gesprek' is deels het tegenovergestelde bewezen: hoe minder MCD4 er per koppel gebruikt wordt in ELF, hoe sneller de taak is volbracht.

Bij LaRa is de meervoudige regressieanalyse wel een passend model ($R = 0,63$; $F = 4,27$; $p = 0,004$) om de effectiviteit te voorspellen aan de hand van MCDs. Het model verklaart voor 39,3% de onafhankelijke variabele. Bij LaRa was er één MCD die effectiviteit kon voorspellen, MCD3 ($\beta = -0,562$, $p = 0,001$). Dit is echter een negatief effect, dus hoe minder MCD3, hoe groter de kans op een effectief gesprek. MCD0 ($\beta = -0,187$, $p = 0,185$), MCD1 ($\beta = -0,115$, $p = 0,461$), MCD2 ($\beta = 0,198$, $p = 0,175$) en MCD4 ($\beta = 0,087$, $p = 0,579$) waren geen voorspellers van de effectiviteit van het gesprek.

Ook is de meervoudige regressieanalyse een passend model om de efficiëntie te voorspellen aan de hand van de MCDs ($R = 0,802$; $F = 10,099$; $p = 0,00$). Het model verklaart 64,4% van de efficiëntie. Bij LaRa kan MCD3 de effectiviteit negatief voorspellen en MCD3, MCD4 en MCD0 kunnen de efficiëntie negatief voorspellen ($\beta = -0,392$, $p = 0,002$, $\beta = -0,299$, $p = 0,018$, $\beta = -0,356$, $p = 0,002$). MCD1 en 2 zijn geen significante voorspellers van efficiëntie ($\beta = -0,183$, $p = 0,135$, $\beta = -0,009$, $p = 0,933$). Dus hoe meer MCD3, MCD4 en MCD0 in LaRa, hoe langer het gesprek. De hypothese 3e 'hoe meer MCD1 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek', hypothese 3f 'Hoe meer MCD2 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek', hypothese 3g 'Hoe meer MCD3 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek' en hypothese 3h 'Hoe meer MCD4 er per koppel gebruikt wordt in LaRa, hoe hoger de mate van succes in het gesprek' worden ook verworpen. De hypothesen gaan namelijk uit van een positieve correlatie: hoe hoger de mate van succes in het gesprek, hoe meer MCD X er per koppel gebruikt wordt in LaRa.

5.4 Invloed van taalniveau op succes

Uit het onderzoek van Schaller (2013, p. 47) blijkt dat deelnemers met een hogere gemiddelde C-testscore ook een significant hogere mate van succes hadden in het gesprek. Binnen de LaRa-groep was een gemiddelde C-testscore van 44% de laagste score waarmee een duo de

taak succesvol heeft afgerond. De laagste gemiddelde Engelse C-testscore van een duo was 48,95%. Dit duo heeft daarnaast de taak succesvol uitgevoerd.

Er is gekeken via een lineaire regressieanalyse of de C-testscore van het Nederlands of Duits een voorspeller is in zowel effectiviteit als efficiëntie van het LaRa-gesprek. Door middel van een ANOVA bleek dat het model significant was bij beide afhankelijke variabelen: effectiviteit ($R=0,506$, $F=12,717$; $p=0,001$) en efficiëntie ($R=0,622$, $F=23,345$; $p=0,000$). Bij LaRa bleek de taalvaardigheid van de andere taal inderdaad een significante voorspeller bij zowel effectiviteit ($\beta=0,506$, $p=0,001$) als efficiëntie ($\beta=0,622$, $p=0,000$). Het model verklaart 25,6% van de effectiviteit en 38,7% van de efficiëntie. Hypothese 4a: Taalvaardigheid van de tweede taal heeft invloed op het succes van LaRa-communicatie, is hierbij bevestigd.

Bij ELF blijkt uit de ANOVA dat de regressieanalyse geen passend model is om de variantie te verklaren. Zowel bij de effectiviteit ($R=0,217$, $F=1,135$; $p=0,298$) als efficiëntie ($R=0,369$, $F=3,619$, $p=0,07$) is de regressieanalyse niet geschikt. Er wordt nu gekeken of er wel een verband is tussen taalvaardigheid van het Engels en succes bij ELF. Via een Pearson's r is gekeken naar een verband tussen het niveau van de tweede taal en de efficiëntie. Omdat succes op ordinaal meetniveau zit, werd er met een Spearman's rho gekeken of er een verband was tussen het niveau van de tweede taal en de effectiviteit. Er bleek bij zowel efficiëntie ($r=0,369$, $p=0,007$) als effectiviteit ($r=0,136$, $p=0,517$) geen verband te zijn. Hypothese 4b 'taalvaardigheid van de tweede taal heeft invloed op het succes van ELF-communicatie' wordt verworpen.

Daarnaast heeft de kennis van de tweede taal (Duits of Nederlands) geen invloed op het ELF-gesprek ($r=-0,240$, $p=0,249$). Kennis van elkaars taal zorgt er dus niet voor dat ELF-gesprekken snel en succesvol worden afgerond. De LaRa-deelnemers hebben geen Engelse C-test ingevuld, dus de invloed van het Engels talenkennis op de mate van succes is niet te meten.

5.5 Invloed van blootstelling op succes

Tot slot is er onderzocht of naast taalvaardigheid, ook blootstelling aan de tweede taal een voorspeller is van de mate van succes. Uit een Cronbach's Alpha (,81) analyse bij blootstelling aan het Engels bleek dat meerdere items (vraag 8a t/m 8f) samen dezelfde schaal mogen vormen en kunnen dus samengevoegd worden tot één variabele (vraag). Ook uit de Cronbach's Alpha analyse (,94) bij blootstelling NL/DU (vraag 10 t/m 10f) bleek dat we dit als één variabele kunnen gebruiken.

Uit de ANOVA-analyse bleek dat het regressiemodel geschikt was ($R=0,539$; $F=13,498$; $p=0,001$). Het model verklaart 29% van de effectiviteit. De blootstelling aan het Duits of Nederlands is een positieve voorspeller bij LaRa van de effectiviteit van het gesprek ($\beta=0,539$, $p=0,001$). Hierna is gekeken of blootstelling aan het Duits/Nederlands ook een voorspeller is op de efficiëntie. Uit de ANOVA-analyse bleek dit model significant ($R=0,404$, $F=6,429$, $p=0,016$). Het model verklaart 16,3% van de efficiëntie. Blootstelling is inderdaad een positieve voorspeller voor de snelheid waarmee de taak is opgelost ($\beta=0,404$, $p=0,016$). Dus hoe hoger de blootstelling aan de tweede taal, hoe vaker en sneller het gesprek in LaRa is afgerond. Hypothese 5a, 'Blootstelling aan de tweede taal heeft invloed op het succes van LaRa-communicatie', is bevestigd.

Bij ELF is ook gekeken of er een regressieanalyse toegepast kon worden op blootstelling aan het Engels en de effectiviteit van het gesprek. Helaas bleek uit de ANOVA dat het model niet significant was ($R=0,371$, $F=3,678$, $p=0,068$). Ook is er gekeken of de blootstelling aan de andere taal (Duits of Nederlands) invloed heeft op de effectiviteit van het ELF-gesprek. Helaas was dit model niet significant ($R=0,077$, $F=0,138$, $p=0,714$). Ook bleek het model niet geschikt om te kijken of de blootstelling aan het Duits/Nederlands invloed heeft op de efficiëntie van het ELF-gesprek ($R=0,033$, $F=0,025$, $p=0,875$). Tot slot is er gekeken of er een regressieanalyse toegepast kon worden op blootstelling aan het Engels en de efficiëntie van het gesprek. Uit de ANOVA-analyse bleek dit model wel significant ($R=0,553$, $F=10,119$, $p=0,004$) was. Het model verklaart voor 30,6% de efficiëntie. Dus hoe hoger de blootstelling aan het Engels, hoe sneller het gesprek in ELF voltooid is ($\beta=0,553$, $p=0,004$). Hypothese 5b 'Blootstelling aan de tweede taal heeft invloed op het succes van ELF-communicatie' kan dus deels bevestigd worden.

5.6 Invloed van houding op succes

De houding tegenover het Duits/Nederlands is gemeten door middel van vraag 17 uit de enquête (zie bijlage 4 en figuur 4). Uit een Cronbach's Alpha-analyse (0,098) bleek dat meerdere items (vraag 17a t/m 17d) samen niet dezelfde schaal mogen vormen en dus niet samengevoegd mogen worden tot één variabele (vraag 17). Door middel van een regressieanalyse ($R=0,40$; $F=2,86$; $p=0,002$) werd bekeken of houding daadwerkelijk een voorspeller van succes is. Het model verklaart 10,3% van het succes. Alleen vraag 17b is een significante voorspeller van de effectiviteit van LaRa ($\beta=0,252$, $p=0,031$). Dus hoe leuker men het vindt om Duits of Nederlands te spreken, hoe groter de effectiviteit in een LaRa-conversatie. Het model voor efficiëntie is ook significant ($R=0,359$, $F=2,699$, $p=0,037$) en verklaart voor 12,9% de afhankelijke variabele. Ook is vraag 17b een positieve voorspeller op de efficiëntie van een LaRa-conversatie ($\beta=0,360$, $p=0,002$). Stellingen 17a (Ik vind Duits/Nederlands een makkelijke taal om te leren), 17c (Ik ben tevreden over mijn taalvaardigheid in het Duits/Nederlands) en stelling 17d (De Nederlandse/Duitse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser/Nederlanders is hoog) waren geen significantie voorspellers van het succes van de LaRa-conversatie. Hypothese 6a (De houding ten opzichte van de tweede taal heeft een invloed op het succes van LaRa-communicatie) wordt deels bevestigd.

Bij vraag 16 in de enquête werd de houding van de deelnemers tegenover het Engels gemeten. Uit de Cronbach's Alpha (0,740) bleek dat alleen stelling 16d (De Engelse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser/Nederlander is hoog) niet tot dezelfde schaal kon worden gerekend. Uit de ANOVA bleek dat het model voor een regressieanalyse voor zowel efficiëntie ($R=0,122$, $F=0,166$, $p=0,848$) als effectiviteit ($R=0,442$, $F=2,664$, $p=0,092$) niet significant was. Ook uit de correlatie bleek dat er geen samenhang was tussen alle stellingen van vraag 16 en succes. Hiermee kan hypothese 6b verworpen worden: de houding van de deelnemers tegenover het Engels is geen voorspeller van succes bij de ELF-conversatie.

6. Conclusies

Dit onderzoek onderzocht de invloed van het aantal MCDs, taalniveau, blootstelling aan en houding ten opzichte van de tweede taal op het succes van een taak in een ELF- of LaRa-modus in de communicatie tussen Nederlanders en Duitsers. De onderzoeksvraag was:

Hoe groot is de relatieve invloed van blootstelling, houding, taalvaardigheid en het aantal MCDs op de effectiviteit van Duits-Nederlandse LaRa-conversaties in vergelijking met ELF-conversaties?

De deelvragen luiden:

- 1. Welke gespreksmodus (native, ELF of LaRa) is het meest succesvol?*
- 2. Heeft het gebruik van het aantal MCDs invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?*
- 3. Heeft elke afzonderlijke MCD invloed op de mate van succes bij zowel ELF- als LaRa-gesprekken?*
- 4. In hoeverre heeft taalvaardigheid van de tweede taal invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?*
- 5. In hoeverre heeft blootstelling aan de tweede taal invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?*
- 6. In hoeverre heeft de houding ten opzichte van de tweede taal invloed op de mate van succes in zowel ELF- als LaRa-gesprekken?*

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is er een experiment gestart.

Middels dit experiment is data over beide taalmodi verzameld. In dit experiment spraken 25 Nederlanders in het Engels met 25 Duitsers. Ook is de data uit een vorig experiment gebruikt voor het onderzoek. Dit was dezelfde opdracht, alleen werd hier Lingua Receptiva gesproken tussen de Duitse en Nederlandse deelnemers. De taalkennis van de deelnemers werd getoetst door een C-test. De houding en blootstelling werden gemeten door middel van een enquête. Het experiment vond via Skype plaats. Hierbij was de videofunctie uitgeschakeld. Deelnemers konden elkaar niet zien en waren dus afhankelijk van elkaars mondelinge uitleg. Het experiment bestond uit een plattegrond van een kantoorgebouw. Doel van het experiment was om op de licht verschillende plattegronden gezamenlijk 2 posities te markeren. Het was de bedoeling dat de *volger* zijn positie in het gebouw beschreef aan de gids (punt A). Hierna kon de gids aan de *volger* uitleggen hoe die *volger* bij de gids kon komen (punt B). Vervolgens moesten zij een route door het gebouw naar elkaar vinden. Het experiment was succesvol als beide punten binnen de tijd van 10 minuten bereikt waren. Ook speelde de hoeveelheid tijd die men nodig had om beide punten te vinden mee. De resultaten van dit experiment werden in een statistische analyse (via het programma SPSS) in verband gebracht met de taalvaardigheid van de deelnemers en de blootstelling aan en attitude ten opzichte van de tweede taal van de deelnemers. De gesprekken tijdens de experimenten zijn opgenomen en vervolgens getranscribeerd. Daarna zijn deze gesprekken geanalyseerd. Hier werden 5 soorten Meta Communicative Devices gedetecteerd. Deze MCDs zijn ook in samenhang gebracht met de scores uit de experimenten in een statistische analyse.

6.1 Succes van ELF- en LaRa-gesprekken

De verwachting was dat ELF-gesprekken succesvoller zouden zijn dan LaRa-gesprekken. Uit dit onderzoek is inderdaad gebleken dat gesprekken die in de ELF-modus gedaan werden, effectiever waren dan gesprekken in de LaRa-modus. In het onderzoek van Blees et al. (2014) is gebleken dat ELF effectiever is dan LaRa, mede omdat de deelnemers die hun Engelse taalvaardigheid hoger inschatten, deze gesprekken tot betere resultaten leidden. Hoewel uit dit onderzoek is gebleken dat ELF een effectievere taalmodus is dan LaRa, waren ELF-gesprekken niet significant sneller afgelopen dan LaRa-gesprekken.

Uit dit onderzoek bleek dat ELF een effectievere taalmodus is dan LaRa. Dit is in tegenspraak met de uitkomsten van de studie van Van Mulken en Hendriks (2012), waar bleek dat LaRa een effectievere taalmodus was dan ELF. Het taalniveau van de deelnemers zou een verklarende factor kunnen zijn voor dit verschil (deelnemers bij Van Mulken en Hendriks (2012) woonden dichtbij de Duitse grens en de deelnemers uit dit onderzoek niet). Omdat Van Mulken en Hendriks (2012) het taalniveau van hun deelnemers niet hebben gemeten, is het niet mogelijk om deze hypothese te bewijzen. Een suggestie voor vervolgonderzoek is dat het onderzoek van Van Mulken en Hendriks (2012) opnieuw wordt uitgevoerd, met informatie over het taalniveau van de deelnemers.

6.2 Toepassing van MCDs in ELF- en LaRa-gesprekken

De verwachting was dat hoe meer MCDs er in het gesprek waren, hoe succesvoller het gesprek was. Hier was echter geen rekening gehouden met het feit dat succesvolle gesprekken vaak korter duurden, waardoor er logischerwijs ook minder gelegenheid was om MCDs te gebruiken.

Uit dit onderzoek is gebleken dat hoe minder MCDs er gebruikt worden, hoe succesvoller het gesprek is in een LaRa-conditie en hoe sneller het gesprek is afgerond in zowel ELF als LaRa. Een mogelijke uitleg is dat een korter gesprek minder uitingen bevat en daardoor ook minder MCDs. Daarvoor is er gekeken naar het aantal MCDs per minuut. Hieruit is gebleken dat hoe meer MCDs er per minuut gebruikt werden, hoe efficiënter het gesprek verliep in beide taalmodi.

Ook is gekeken of de verschillende soorten MCDs van invloed waren op het succes van de ELF- en LaRa-gesprekken. Zo kan bij LaRa MCD3 de effectiviteit negatief voorspellen. MCD3, MCD4 en MCD0 kunnen de efficiëntie negatief voorspellen. Bij ELF was er geen enkele MCD die de mate van succes kon voorspellen. Wel is er een negatief verband gevonden tussen MCD4 en de efficiëntie van het gesprek. Hoe meer MCD4 er werd gebruikt in de ELF-gesprekken, des te langer de gesprekspartners bezig waren met de opdracht.

Uit het onderzoek van Van Mulken en Hendriks (2012) kon tot slot worden afgeleid dat hoe meer metacommunicatieve handelingen er zijn, hoe hoger de effectiviteit van de taak is. Dit onderzoek ondersteunt deze stelling: hoe meer MCDs (per minuut) er zijn, hoe sneller de taak was opgelost. Bij LaRa bleek het aantal MCDs per minuut ook een voorspeller te zijn in hoe vaak de taak werd opgelost werd.

6.3 Invloed taalvaardigheid op het succes in ELF- LaRa-gesprekken

Uit het onderzoek van Blees et al. (2014) is gebleken dat ELF effectiever is dan LaRa, mede omdat de deelnemers die hun Engelse taalvaardigheid hoger inschatten, deze gesprekken tot betere resultaten leidden. Ook lag in dit onderzoek de gemiddelde taalvaardigheid in ELF hoger dan in LaRa. Bij Hülmbauer, Böhringer en Seidlhofer (2008) bleek dat een hogere

taalvaardigheid niet meteen tot effectievere gesprekken leidt in ELF. In dit onderzoek kon niet significant worden bewezen dat de taalvaardigheid van invloed is op de mate van succes van de probleemoplossende ELF-gesprekken. Uit dit onderzoek is gebleken dat bij LaRa wel de taalvaardigheid van invloed is op de mate van succes (zowel bij effectiviteit als efficiëntie) van het gesprek. Dit is in overeenstemming met Bahtina (2013) en Schaller (2013).

6.4 Invloed van houding en blootstelling op het succes in ELF- en LaRa-gesprekken

Uit deze studie is gebleken dat een hogere blootstelling aan het Duits of Nederlands een hogere kans op succes bij LaRa-gesprekken betekent. Een hogere blootstelling aan het Engels zorgde in de ELF-modus dat de opdracht wel sneller werd opgelost, maar er kon niet significant worden bewezen dat de taak vaker succesvol was volbracht. Dit is in tegenspraak met het onderzoek van Blees et al. (2014) waar blootstelling geen significant effect op de effectiviteit hadden. De resultaten van deze studie komen deels overeen met Schaller (2013), waar blootstelling vooral door de Duitse deelnemers tot positievere resultaten leidden. Uit het onderzoek van Beerkens (2010, p.286) bleek ook dat de T2-blootstelling en gewenning aan de communicatiemodus grotere invloed had op de effectiviteit van het gesprek dan het daadwerkelijk T2-taalniveau. Gewenning aan de taalmodus is echter niet meegenomen in dit onderzoek.

Tot slot is er gemeten of de houding van de deelnemers van invloed was op de mate van succes van het gesprek. Uit dit onderzoek is gebleken dat hoe leuker men het vond om Duits of Nederlands te spreken, hoe efficiënter en effectiever het gesprek in LaRa was. Dit was slecht één van de vier stellingen uit de enquête, de andere drie waren niet van invloed op de mate van succes van een LaRa-gesprek. Bij ELF waren er geen significante resultaten gevonden. Dit laatste komt overeen met Blees et al. (2014), waar houding geen invloed had op de effectiviteit in ELF-gesprekken. Een andere overeenkomst tussen dit onderzoek en het onderzoek van Blees et al. (2014) is dat hoe meer deelnemers plezier hadden in het spreken van een bepaalde taal in een gesprek, hoe succesvoller het gesprek was.

De hoofdvraag van dit onderzoek kon beantwoord worden. ELF was in dit onderzoek een succesvollere manier van communiceren dan LaRa. Bij LaRa zijn er meerdere significante factoren die bijdragen aan het succes van deze communicatiemodus. Zo zijn de totalen aan MCDs van invloed en daarnaast is MCD3 een negatieve voorspeller op het succes van een gesprek. MCD3, MCD4 en MCD0 zijn ook negatieve voorspellers van hoe snel het gesprek afgelopen is. Als er afzonderlijk meer MCD3, MCD4 en MCD0 zijn, dan duurt het gesprek in LaRa langer. Bij ELF is alleen bewezen dat hoe meer MCDs er gebruikt werden, des te langer het gesprek duurde.

Bij LaRa is taalvaardigheid significant van invloed op de mate van succes van een gesprek. Bij ELF is dit niet statistisch bewezen. Daarnaast is ook de blootstelling aan de andere taal van invloed op de mate van succes bij LaRa. Ook is gebleken bij LaRa dat hoe leuker een deelnemer het vond om de andere taal te spreken, des te vaker en sneller het gesprek succesvol werd afgerond. Bij ELF was alleen de blootstelling aan de andere taal van invloed op hoe snel een opdracht werd afgerond.

6.5 Reflectie en vervolgonderzoek

Zoals eerder in dit hoofdstuk besproken, is uit dit onderzoek gebleken dat ELF-gespreken vaker succesvol zijn dan LaRa-gesprekken. Dit komt overeen met het onderzoek van Blees et al. (2014). Dit het tegenovergestelde resultaat van Van Mulken en Hendriks (2012). Van Mulken en Hendriks (2012) maakte tijdens hun experiment van Computer Mediated Communication, waarbij de deelnemers via een chatprogramma op de computer met elkaar communiceerden. Daarnaast waren de deelnemers studenten van de Radboud Universiteit te Nijmegen, een plaats die dicht bij Duitsland ligt. Omdat van Mulken en Hendriks (2012) niet het taalniveau van hun deelnemers hebben gemeten, zullen we niet weten of dit de verschillende resultaten verklaart. Bij dit onderzoek is wel het taalniveau gemeten via de C-test. De C-test meet enkel de schriftelijke taalvaardigheid van de deelnemers, terwijl het experiment in gesproken taal werd uitgevoerd. T2-sprekers kunnen echter geschreven taal beter begrijpen dan gesproken taal (Ház, 2005; Lund, 1991). Een aanvulling op de C-test zou bijvoorbeeld een luistertoets kunnen zijn, zoals gebruikt door Gooskens, Van Bezooijen en Van Heuven (2015).

Wat niet is meegenomen bij de selectie van de deelnemers, is de plaats waar zij wonen (dicht bij de grens). Daarnaast was de groep vrij homogeen. Zij waren bijna allemaal onder de 30 en hadden een hoog opleidingsniveau genoten.

Daarnaast zijn niet de oriëntatievaardigheden van de deelnemers getest. We weten niet of sommige problemen te maken hadden met de talige problemen van de deelnemers of dat het probleem op het cognitieve vlak lag. Als zo'n test toegevoegd zou kunnen worden aan het onderzoek, zouden we deelnemers met een lage score op deze test uit kunnen sluiten en alleen deelnemers met een hoge score mee laten doen. Dan weten we dat de cognitieve vaardigheden van de deelnemers niet van invloed zijn op het slagen van de opdracht.

Daarnaast zou het interessant zijn als er deelnemers gevonden konden worden die verschillende taalvaardigheidsniveaus in het Engels en in het Duits of het Nederlands hebben. In dit experiment was de algehele taalvaardigheid van het Engels in het algemeen veel hoger dan dat van het Duits of het Nederlands, wat een reden zou kunnen zijn dat ELF succesvoller bleek dan LaRa. Een volgend onderzoek zou deze redelijk kleine, homogene groep deelnemers kunnen uitbreiden.

Gewenning aan de taalmodus is niet meegenomen in dit onderzoek. Uit Blees et al. (2014) blijkt dat gewenning aan de taalmodus van invloed kan zijn op het succes van het gesprek. ELF is de populairste taalmodus in interculturele gesprekken en dit zou een reden kunnen zijn dat de gesprekken in de ELF-modus succesvoller zijn verlopen. In vervolgonderzoek zou een extra vraag aan de enquête toegevoegd kunnen worden om te vragen naar de eerdere ervaringen met de betreffende taalmodus.

Daarnaast was de taak gelimiteerd tot het beschrijven van locaties en het geven van richtingen in 2 dimensionaal kantoor. Zelfde, maar grotere experimenten inclusief verschillende taken, zouden meer licht kunnen werpen op welke communicatiemodus het meest succesvol is.

Tot slot vond het gesprek in dit experiment via Skype plaats. Hoewel dit een eenvoudige manier was om deelnemers met elkaar in contact te brengen, bracht het ook complicaties met zich mee. Zo vonden er meerdere storingen en vertragingen tijdens de gesprekken plaats, waardoor de deelnemers elkaar niet goed konden verstaan. Nu weten we niet precies of sommige taaluitingen door die storingen kwamen of dat de deelnemer de ander sowieso niet

goed had verstaan. In dit onderzoek is geprobeerd dit op te lossen door een extra MCD toe te voegen, maar een volgend onderzoek zou in een echte situatie gedaan kunnen worden, waardoor deze uitingen gefilterd worden.

Bibliografie

- Bahtina-Jantsikene, D. (2013) Mind Your Languages: Lingua Receptiva in Estonian-Russian Communication. (dissertation) Utrecht University
- Beerens, R. (2010) Receptive multilingualism as a language mode in the Dutch-German border area. Münster etc.: Waxmann.
- Beneke, J. (1991). Englisch als lingua franca oder als Medium interkultureller Kommunikation. In R. Grebing, Grenzenloses Sprachenlernen. Berlin: Cornelsen. 54-66.
- Berthele, R. & Wittlin, G. (2013) Receptive Multilingualism in the Swiss Army. *International Journal of Multilingualism* 10 2, 181-95.
- Blees, G., Mak, W. & Thijs, J.D. ten (2014) English as a lingua franca versus lingua receptiva in problem-solving conversations between Dutch and German students. *Special Issue. 2014; 5(1)*, 173 – 193.
- Blees, G. & Thijs, J.D. ten (2017) Receptive multilingualism and awareness. In: J. Cenoz et al. (eds.), Language Awareness and Multilingualism, Encyclopedia of Language and Education, Springer International Publishing, 333-345
- Brennan, S.E. & Lockridge, C.B. (2006) Computer-mediated communication: A cognitive science approach. *ELL2, Encyclopaedia of language and linguistics*, 775-780.
- Braunmüller, K. (2007). Receptive multilingualism in Northern Europe in the Middle Ages: A description of a scenario. In J. D. ten Thijs & L. Zeevaert (Eds.), *Receptive multilingualism*, 25-47.
- Claes, M-T. (2009). The linguistic shift in cross-cultural studies: culture in discourse. *European J. Cross-Cultural Competence and Management*, Volume 1, No 1, 66-76.
- Cook, V. (2002) Background to the L2 user. In Cook (ed.), *Portraits of the L2 user*, 1-31. Clevedon: Multilingual Matters.
- Costa, A., Pickering, M. J. & Sorace, A. (2008). Alignment in second language dialogue. *Language and cognitive processes* 23: 4, 528-556.
- Crystal, D. (2003). English as a global language. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Dannerer, M. (2005) Effizienz in beruflicher Kommunikation. Überlegungen zu einer linguistischen Beschreibung am Beispiel von innerbetrieblichen Besprechungen (Efficiency in Professional Communication. Reflections on a Linguistic Description Based on Internal Business Meetings). In: Ammon, U., Mattheier, K. & Nelde, P. (eds.) *Sociolinguistica, Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik [International Yearbook of European Sociolinguistics]*. 36-49. Tübingen: Niemeyer.
- De Bot, K. (2004) The multilingual lexicon: Modelling selection and control. *International Journal of Multilingualism* 1, 17-32.

- Ehlich, K & Rehbein, J. (1986) *Muster und Institution. Untersuchungen zur schulischen Kommunikation*. Tübingen: Narr.
- Firth, A. (1996). "The discursive accomplishment of normality. On 'lingua franca' English and conversation analysis". *Journal of Pragmatics*, no 26, 237-259.
- Garrod, S. & Anderson, A. (1987) 'Saying what you mean in dialogue: A study in conceptual and semantic co-ordination', *Cognition* 27, pp. 181-281.
- Gnutzmann, C. (ed.) (1999). *Teaching and learning English as a global language*. Tübingen: Stauffenburg.
- Gooskens, C., Bezooijen, R. van, Heuven, V.J. van (2015) Mutual intelligibility of Dutch-German cognates by children: The devil is in the detail. *Linguistics* 53, (2).
- Grotjahn, R. (1987) How to construct and evaluate a c-test: A discussion of some problems and some statistical analyses. In: R. Grotjahn, C. Klein-Braley & D.K. Stevenson (Eds.), *Taking Their Measure: The Validity and Validation of Language Tests* (pp. 219-253). Bochum: Brockmeyer.
- Hagemeier, E. (2011) *Lingua receptiva in German-Dutch dialogue. Influence of language proficiency on non-automatic alignment*. Bachelorscriptie Universiteit Utrecht.
- Ház, E. (2005) *Deutsche und Niederländer. Untersuchungen zur Möglichkeit einer unmittelbaren Verständigung*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Herring, S. C. (Ed.). (1996). *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. *Pragmatics and Beyond* series. Amsterdam: John Benjamins, 1.
- House, J. (1999) Misunderstanding in intercultural communication: interactions in English as a Lingua Franca and the myth of mutual intelligibility. In: C. Gnutzmann (ed.): *Teaching and Learning English as a Global Language*. Tübingen: Stauffenburg.
- Hülmbauer, C. (2013) A matter of reception: ELF and LaRa compared. [Special Issue] *Applied Linguistics Review*.
- Hülmbauer, C., Böhringer, H. en Seidlhofer. (2008) Introducing English as a lingua franca (ELF): Precursor and partner in intercultural communication. *Synergies Europe* 3, 25-36.
- Jefferson, G. (19779) A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination. In G. Psathas (Ed.) *Everyday language: Studies in ethnomethodology* (pp. 79-96). New York, NY: Irvington Publishers.
- Jenkins, J. (2007) *English as a Lingua Franca: Attitude and Identity*. Oxford: Oxford University Press.
- Jenkins, J. (2009) *World Englishes: A Resource Book for Students* (2nd edition.). London Routledge.

- Jonassen, D.H. (1997). instructional design model for well-structured and ill-structured problem-solving learning outcomes. *Educational Technology Research and Development* 45(1), 65-95.
- Jonassen, D.H. & Kwon, H. (2001). Communication Patterns in Computer Mediated versus Face-to-Face Group Problem Solving. *Educational Technology Research and Development*, 49(1), 35-51.
- Jørgensen, J. N. (2008) Polylingual languaging around and among children and adolescents. *International Journal of Multilingualism* 5, 161-176.
- Kachru, B. (1992) *The Other Tongue: English across cultures*. University of Illinois Press.
- Lund, R.J. (1991) A comparison of second language listening and reading comprehension. *The Modern Language Journal* 75 (2), 196-204.
- Mangar, J. (2011) ‘Niet-linguïstische alignmentstrategieën in lingua receptiva in Nederlands-Duitse dyad constellaties. Het effect van het L2 vaardigheidsniveau op spreeknelheid’, Bachelorscriptie Universiteit Utrecht.
- Marian, V., Blumenfeld, H.K. & Kaushanskaya, M. (2007) The Language Experience and Proficiency Questionnaire (LEAP-Q): Assessing language profiles in bilinguals and multilinguals. *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 50. 940-967.
- Mazeland, H. (2008), *Inleiding in de conversatieanalyse*, Bussum : Coutinho.
- Meierkord, C. (2000). Interpreting successful lingua franca interaction. An analysis of non-native/non-native small talk conversations in English. *Linguistik Online* 5.
- Melchers, G. & Shaw, P. (2003) *World Englishes: An Introduction*. London: Hodder Arnold.
- Mondada, L. (2005) “Ways of ‘doing being plurilingual’ in international work meetings”. In Gardner, R., Wagner, J. (eds.). *Second language conversations*. London: Continuum, 18-39.
- Mulken, M. van, Hendriks, B. (2012) Taalkeuze, effectiviteit en efficiëntie. Een experimentele studie naar het gebruik van Engels als Lingua Franca, Lingua Receptiva, T1-T2 en Moedertaal, in: Jong, N. de et al. (eds.) *Papers of the Anéla 2012, Applied Linguistics Conference*, 183-194. Delft: Uitgeverij Eburon.
- Parijs, P. van (2004). Europe’s linguistic challenge. *Archives européennes de sociologie*, No. 45, 113-145.
- Pickering, M.J. & Garrod, S. (2004). Toward a mechanistic psychology of dialogue. *Behavioral and brain sciences* 27, 168-226.
- Pinker, S. (2007). *The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature*. Viking Adult.
- Rehbein, J., Thije, J.D. ten & Verschik, A. (2012) Lingua Receptiva (LaRa) – The quintessence of Receptive Multilingualism. In: ten Thije, J. ten, Rehbein, J., Verschik,

- A. (eds.) *Receptive Multilingualism. Special issue of the International Journal for Bilingualism*, 16, 248-264.
- Ribbert, A. & Thijs, J.D. ten (2007.) Receptive Multilingualism in Dutch – German intercultural team cooperation. In: Thijs, J. ten & Zeevaert, L. (eds.) *Receptive Multilingualism and intercultural communication* (Hamburg Studies in Multilingualism). Amsterdam: Benjamins, 73-103.
- Sağın-Şimşek, Ç. & König, W. (2011). Receptive Multilingualism and language understanding: intelligibility of Azerbaijani to Turkish speakers. *International Journal of Bilingualism*.
- Schaller, L. (2013) Asymmetrie in lingua receptiva – Een onderzoek naar de invloed van de L2-kennis op Nederlands-Duitse lingua receptiva. Masterscriptie Universiteit Utrecht.
- Schmidt, T. (2002) EXMARaLDA - ein System zur Diskurstranskription auf dem Computer. In *Arbeiten zur Mehrsprachigkeit, Serie B (34)*. Hamburg.
- Schüppert, A. & Gooskens, C. (2011) Investigating the role of language attitudes for perception abilities using reaction time. *Dialectologia: revista electrònica*, 119-140.
- Seidlhofer, B. (2011) *Understanding English as a Lingua Franca*. Oxford: Oxford University Press.
- Thijs, J.D. ten (2010) Lingua receptiva als bouwsteen voor de transnationale neerlandistiek. *Internationale Neerlandistiek: tijdschrift van de internationale vereniging voor Neerlandistiek*, 4, 5-10.
- Ten Thijs, J.D., Gorter D., Jansen, W., Mamadouh, V., Marácz, L. & Swanenberg J. (2012). Toolkit for transnational communication in academia in Europe. In: de Jong, N., Juffermans,
- Keijzer, M., & Rasier, L. (eds.), Papers of the Anéla (2012) *Applied Linguistic Conference*, 367-389. Delft: Eburon
- Verschik, A. (2012) Practicing Receptive Multilingualism: Estonian-Finnish communication in Tallinn. *International Journal of Bilingualism*. Volume 16 (3), p. 265-286.
- Versloot, L. (2011) 'Lingua Receptiva – De rol van common ground', Bachelorscriptie Universiteit Utrecht.

Bijlagen

Bijlage 1: C-test voor Duitsers

Lieber Teilnehmer,

Bei manchen der Wörter im Text fehlt der letzte Teil. Probiere die fehlenden Buchstaben einzutragen. Du brauchst keine Angst zu haben, Fehler zu machen – Rechtschreibfehler werden nicht angerechnet. Auch sonst brauchst du keine Angst zu haben, etwas falsch zu machen. Bei diesem Test geht es NICHT um bestehen! Er dient nur zur Einschätzung für uns. Es bringt uns also nichts, wenn du den Test perfekt machen willst, und z.B. ein Wörterbuch zu Rate ziehst. Probiere ein passendes Wort zu finden. Wenn du es nicht weißt, kannst du das Wort auslassen. Beachte, dass die Länge der Lücke nichts mit der Länge des Wortes zu tun hat. Der erste Teil ist in Englisch und der letzte Teil ist in Niederländisch. Viel Erfolg!

Englisch

Snow geese

This Thursday's 'Wildlife on One' charts a famous migration, following a pair of snow geese to the tundra north of Hudson Bay in Arctic Canada, where they br_____ in the short summer. The cam_____ join them as they fly south, gathering companions on the 3,100-mile, five-day migration to create a flock thou_____ strong. Capturing t_____ birds fl_____ involves explo_____ a fascinating biological fa_____. Many migr_____ birds ha_____ to 'imp_____' to st_____ alive a_____ snow ge_____ have o_____ of t_____ strongest ser_____ instincts o_____ any bi_____.

Gardening mistakes

Before I get excited about the new season, I have to rectify the mistakes of the old. We all make mistakes, however long we've been gardening, and I'm no exception. My big_____ sin i_____ to b_____ plants of impulse, wi_____ absolutely n_____ idea wh_____ they a_____ going to fit i_____, and th_____ to pl_____ them i_____ the wr_____ place. I_____ you should make that ki_____ of mis_____ in t_____ season af_____ planting, n_____ problem. What_____ it i_____, herbaceous, roses or ev_____ a tree, simply dig it up in the dormant season and move it.

Pigs

Life's a pig. Pigs are sensitive creatures that suffer a form of executive stress from rough handling and should be shown more kindness and understanding, an Australian psychologist said this week. "We ha_____ found th_____ pigs fi_____ even mi_____ sorts of human beha_____, offensive," sa_____ Grahame Coleman o_____ La Trobe Unive_____. The prac_____ of slap_____ and kic_____ the pi_____ when mov_____ them could cause chr_____ stress reac_____ similar t_____ the buil_____ of stress in execu_____, he expl_____. "The trea_____ increases t_____

animals' fear. By contrast, a lot of positive physical contact, with friendly pats and strokes, eases stress and increases litter size."

Tourism

Tourism declines as more holiday abroad. Britain's decline as a tourist destination has cost 150,000 jobs and created a 3.1 billion annual trade gap, the English Tourist Board said yesterday. Ten years a_____ the Bri_____ spent a_____ much ti_____ on hol_____ in th_____ own cou_____ as th_____ did abr_____. Now th_____ increased thi_____ for for_____ holidays a_____ the fai_____ to att_____ enough forei_____ to Bri_____ have red_____ its sh_____ of t_____ rapidly expa_____ world tou_____ market fr_____ 6.6 % to 4.5 % si_____ 1980. T_____ board's chairwoman said yesterday: 'The 70s babies, whose first holidays were on the original package trips to the Costas, are now taking their own children on holiday. Most of them don't know what a holiday in England is like and we have to tempt them back into discovering what we have to offer.'

Niederländisch

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein.

Als men_____ spontaan hun grote zor_____ kunnen mel_____, scoren zaken als nor_____ en waa_____, werkgelegenheid en veili_____ op str_____ veel ho_____.

Dat bli_____ uit h_____ jaarlijkse onde_____ naar d_____ risicobeleving v_____ terrorisme onder burgers, dat donderdag i_____ gepubliceerd.

V_____ de achth_____ respondenten noemt 1 procent terro_____ en aans_____. In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbek_____ is h_____ risico d_____ zij lopen beroofd t_____ worden do_____ een harige schurk: d_____ bavianen.

De ap_____ zijn i_____ staat autopotieren te ope_____ en do_____ ramen t_____ springen o_____ zoek na_____ broodjes e_____ snacks.

D_____ stad voert een verw_____ strijd met de ste_____ agressiever word_____ apen.

Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat he_____ de pol_____ vrijdag bek_____ gemaakt.

De chau_____ kreeg een vuistslag te_____ zijn ho_____ van e_____ passagier, ter_____ hij d_____ bus bestuurde.

De buscha_____ raakte bui_____ bewustzijn e_____ reed o_____ de Lucasbrug i_____ Utrecht m_____ zijn b_____ tegen e_____ metalen afze_____.

De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

Brand in opslagbedrijf Amsterdam-Noord

In een pand op een bedrijventerrein in Amsterdam-Noord is donderdagochtend een grote brand uitgebroken.

Het i_____ een opslagbedrijf waar partic_____ kleine loo_____ kunnen hu_____ om spu_____ in o_____ te sl_____. De bran_____ roept omwon_____ op ra_____ en deu_____ gesloten t_____ houden vanwege de eno_____ rookontwikkeling, al_____ een woordv_____.

Het vu_____ in h_____ gebouw a_____ de tt. Vasumweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

Bijlage 2: C-test voor Nederlanders

Beste participant,

Van sommige van de volgende woorden ontbreekt het laatste deel. Probeer de ontbrekende letters in te vullen. Wees niet bang om fouten te maken, het gaat niet om de juiste spelling. Ook is er verder geen reden om bang te zijn of fouten te maken. Het gaat bij deze test NIET om slagen, wij gebruiken hem alleen ter inschatting van jouw taalvaardigheid. Als je dus probeert hem extra goed te maken door bijvoorbeeld een woordenboek erbij te pakken, verliest de test zijn waarde. Probeer een passend woord in te vullen. Als je het echt niet weet, mag je het woord overslaan. Let op, de lengte van de lijn zegt niets over de lengte van het woord. Het eerste onderdeel is in het Engels en het laatste onderdeel is in het Duits. Veel succes!

Engels

Snow geese

This Thursday's 'Wildlife on One' charts a famous migration, following a pair of snow geese to the tundra north of Hudson Bay in Arctic Canada, where they br____ in the short summer. The cam____ join them as they fly south, gathering companions on the 3,100-mile, five-day migration to create a flock thou____ strong. Capturing t____ birds fl____ involves explo____ a fascinating biological fa____. Many migr____ birds ha____ to 'imp____' to st____ alive a____ snow ge____ have o____ of t____ strongest ser____ instincts o____ any bi____.

Gardening mistakes

Before I get excited about the new season, I have to rectify the mistakes of the old. We all make mistakes, however long we've been gardening, and I'm no exception. My big____ sin i____ to b____ plants of impulse, wi____ absolutely n____ idea wh____ they a____ going to fit i____, and th____ to pl____ them i____ the wr____ place. I____ you should make that ki____ of mis____ in t____ season af____ planting, n____ problem. What____ it i____, herbaceous, roses or ev____ a tree, simply dig it up in the dormant season and move it.

Pigs

Life's a pig. Pigs are sensitive creatures that suffer a form of executive stress from rough handling and should be shown more kindness and understanding, an Australian psychologist said this week. "We ha____ found th____ pigs fi____ even mi____ sorts of human beha____ offensive," sa____ Grahame Coleman o____ La Trobe Unive____. The prac____ of slap____

and kick the pig when moving them could cause chronic stress reactions similar to the buildup of stress in executives, he explained. "The treatment increases the animals' fear. By contrast, a lot of positive physical contact, with friendly pats and strokes, eases stress and increases litter size."

Tourism

Tourism declines as more holiday abroad. Britain's decline as a tourist destination has cost 150,000 jobs and created a 3.1 billion annual trade gap, the English Tourist Board said yesterday. Ten years ago the British spent almost much time on holiday in their own country as they did abroad. Now they increased their preference for foreign holidays as the failure to attract enough foreign tourists to Britain have reduced its share of the rapidly expanding world tourist market from 6.6 % to 4.5 % since 1980. The board's chairwoman said yesterday: 'The 70s babies, whose first holidays were on the original package trips to the Costas, are now taking their own children on holiday. Most of them don't know what a holiday in England is like and we have to tempt them back into discovering what we have to offer.'

Duits

Nahrungsmittel

Für die deutsche Ernährungsindustrie erfüllen sich nicht alle Erwartungen. Dennoch ist die Branche, wie Vorstandsvorsitz Dr. Oetker in Köln erklärte, insgesamt noch zufrieden. Im ersten neun Monaten konnte den Umsatz um zwei Prozent gesteigert werden. Das Weihnachtsgeschäft könnte dazu beitragen, da die realen Wachstumsrate in diesem Jahr doch noch 1 Prozent erreichte. Während im Inland in den letzten Monaten Streiks, Regensommer und auch ein Lagerabbau für stagnierende Umsätze sorgten, brachte der Export erfreuliche Impulse.

Lernen

Lernen läßt sich überall. Informationen sind an vielen Stellen zu finden. Denken Sie nur an Museen. Die Institutionen bieten mitunter auch Bücher zum Kauf an und veransprachen Vorträge. Denken Sie des weiteren an Exkursionen, sowohl in der näheren Umgebung als im Ausland. Von Zeit zu Zeit gibt es "Tage der offenen Tür", während derer Firmen und Behörden Besuchern ihre Arbeit näherbringen.

Italiener

In Deutschland leben 563 000 Italiener. Nach den Türken und den Bürgern aus dem ehemaligen Jugoslawien stellen sie heute die drittgrößte Gruppe von Ausländern. Vor vier Jahren waren sie die ersten geladenen Gäste der deutschen Nachkriegsarbeitsmärkte. Auch wenn es hierzulande 36 000 italienische Betriebe gibt:

Mehr als die Häl_____ von d_____ italienischen Erwerbstätigen sind Arbe_____, die mei_____ ohne Berufsausbildung. Ihre Kinder beherrschen nur selten beide Sprachen.

Benzinpreise

Die hohen Benzinpreise, die teureren Flugtickets, die Inflationsraten und nicht zuletzt die ständige Ermahnung, den Gürtel enger zu schnallen, da schwere Zeiten auf uns zukommen - dies si_____ nach Ansicht der Reiseverans_____ die Grü_____ dafür, da_____ eingefleischte Fernre_____ -Fans ih_____ Urlaubsstrategie geän_____ haben und im Extremfa_____ auch ber_____ sind, in deutschen Landen Ferien z_____ machen. Man_____ bundesdeutsche Ferienor_____ haben d_____ Trend rechtzei_____ erkannt, investieren in die_____ Sommer me_____ als bis_____ in d_____ Werbung und stellen nun Ende Juli schon fest, dass das "absolut gut angelegtes Geld war".

Bijlage 3: Nakijkmodel C-test Engels

Totaal te behalen score: 170

Score:

- **Volledig Fout**: 0 punten
- **Grammaticale fouten, die/der/das, tijdsvorm, meervoud/enkelvoud of een niet ideaal woord waarbij het duidelijk is dat de proefpersoon het juiste bedoeld** : 1 punt
- **Fout gespeld / niet hoorbaar in uitspraak**: 1,5 punten
- **Volledig Goed**: 2 punten

	Volledig Fout 0 punten	Redelijk 1 punt	Fout gespeld 1,5 punten	Volledig Goed 2 punten
Tekst 1				
Tekst 2				
Tekst 3				
Tekst 4				

/170 (%)

Snow geese

This Thursday's 'Wildlife on One' charts a famous migration, following a pair of snow geese to the tundra north of Hudson Bay in Arctic Canada, where they **breed** in the short summer. The **cameras** join them as they fly south, gathering companions on the 3,100-mile, five-day migration to create a flock **thousands** strong. Capturing **the birds flying**, involves exploring a fascinating biological **fact**. Many **migratory** birds have to 'improvise' to **stay alive and** snow geese have **one** of **the** strongest **survival** instincts of any **bird**.

Gardening mistakes

Before I get excited about the new season, I have to rectify the mistakes of the old. We all make mistakes, however long we've been gardening, and I'm no exception. My **biggest** sin is to **buy** plants of impulse, **with** absolutely **no** idea where they are going to fit in, and then to **plant** them in the **wrong** place. **If** you should make that **kind** of **mistake** in **the** season **after** planting, no problem. **Whatever** it is, herbaceous, roses or **even** a tree, simply dig it up in the dormant season and move it.

Pigs

Life's a pig. Pigs are sensitive creatures that suffer a form of executive stress from rough handling and should be shown more kindness and understanding, an Australian psychologist said this week. "We have found that pigs **find** even **minor** sorts of human **behavior** offensive," says Grahame Coleman of La Trobe University. The **practice** of **slapping** and **kicking** the pigs when **moving** them could cause **chronic** stress **reactions** similar to the **build** of stress in **execution**, he **explains**. "The **treatment** increases the animals' fear. By contrast, a lot of positive physical contact, with friendly pats and strokes, eases stress and increases litter size."

Tourism

Tourism declines as more holiday abroad. Britain's decline as a tourist destination has cost 150,000 jobs and created a 3.1 billion annual trade gap, the English Tourist Board said yesterday. Ten years **ago** the **British** spent as much **time** on **holiday** in **their** own **country** as **they** did **abroad**. Now the increased **third** for **foreign** holidays **and** the **failure** to **attract** enough **foreigners** to **Britain** have **reduced** its **share** of **the** rapidly **expanding** world **tourist** market **from** 6.6 % to 4.5 % **since** 1980. **The** board's chairwoman said yesterday: 'The 70s babies, whose first holidays were on the original package trips to the Costas, are now taking their own children on holiday. Most of them don't know what a holiday in England is like and we have to tempt them back into discovering what we have to offer.'

Bijlage 4: Nakijkmodel C-test Nederlands

Totaal te behalen score: 144 (36 per tekst)

- **Volledig Fout**: 0 punten
- **Grammaticale fouten, die/der/das, tijdsvorm, meervoud/enkelvoud of een niet ideaal woord waarbij het duidelijk is dat de proefpersoon het juiste bedoeld** : 1 punt
- **Fout gespeld / niet hoorbaar in uitspraak**: 1,5 punten
- **Volledig Goed**: 2 punten

	Volledig Fout 0 punten	Redelijk 1 punt	Fout gespeld 1,5 punten	Volledig Goed 2 punten
Tekst 1				
Tekst 2				
Tekst 3				
Tekst 4				

/144 (%)

punten

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein.

Als mensen spontaan hun grote zorgen kunnen melden, scoren zaken als normen en waarden, werkgelegenheid en veiligheid op straat veel hoger.

Dat blijkt uit het jaarlijkse onderzoek naar de risicobeleving van terrorisme onder burgers, dat donderdag is gepubliceerd.

Van de achthonderd respondenten noemt 1 procent terrorisme en aanslagen. In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbekender is het risico dat zij lopen beroofd te worden door een harige schurk: de baviaan. De apen zijn in staat autoportieren te openen en door ramen te springen op zoek naar broodjes en snacks. De stad voert een verwoede strijd met de steeds agressiever wordende apen. Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat heeft de politie vrijdag bekend gemaakt. De chauffeur kreeg een vuistslag tegen zijn hoofd van een passagier, terwijl hij de bus bestuurde. De buschauffeur raakte buiten bewustzijn en reed op de Lucasbrug in Utrecht met zijn bus tegen een metalen afzetting. De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

Brand in opslagbedrijf Amsterdam-Noord

In een pand op een bedrijventerrein in Amsterdam-Noord is donderdagochtend een grote brand uitgebroken. Het is een opslagbedrijf waar particulieren kleine loodsen kunnen huren om spullen in op te slaan. De brandweer roept omwonenden op ramen en deuren gesloten te houden vanwege de enorme rookontwikkeling, aldus een woordvoerder/voerder. Het vuur in het gebouw aan de tt. Vasumweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

Bijlage 5: Nakijkmodel C-test Duits

Totaal te behalen score: 144 (36 per tekst)

- **Volledig Fout**: 0 punten
- **Grammaticale fouten, die/der/das, tijdsvorm, meervoud/enkelvoud of een niet ideaal woord waarbij het duidelijk is dat de proefpersoon het juiste bedoeld** : 1 punt
- **Fout gespeld / niet hoorbaar in uitspraak**: 1,5 punten
- **Volledig Goed**: 2 punten

	Volledig Fout 0 punten	Redelijk 1 punt	Fout gespeld 1,5 punten	Volledig Goed 2 punten
Tekst 1				
Tekst 2				
Tekst 3				
Tekst 4				

/144 (%)

punten

Nahrungsmittel

Für die deutsche Ernährungsindustrie erfüllen sich nicht alle Erwartungen. Dennoch **ist** die Branche, wie Vorstandsvors**itzender** Dr. Oetker in Köln **erklärte**, insgesamt **noch** zufrieden. **In** den **ersten** neun **Monaten** konnte den Umsatz **um** zwei **Prozent** gesteigert werden. Das Weihnachtsgeschäft könnte **dazu** beitragen, dass die **reine** Wachstumsrate **in** diesem **Jahr** doch **noch** 1 Prozent **erreicht**. Während im Inland in den **letzten** Monaten Streiks, Regensommer und auch ein Lagerabbau für stagnierende Umsätze sorgten, brachte der Export erfreuliche Impulse.

Lernen

Lernen läßt sich überall. Informationen **sind** an **vielen** Stellen zu finden. Denken Sie nur **an** Museen. **Diese** Institutionen **bieten** mitunter auch Bücher **zum** Kauf an und **veranstalten** Vorträge. **Denken** Sie des weiteren **an** Exkursionen, sowohl in **die** nähere **Umgebung** als **ins** Ausland. **Von** Zeit zu Zeit **gibt** es "Tage der **offenen** Tür", während derer **Firmen** und Behörden Besuchern ihre Arbeit näherbringen.

Italiener

In Deutschland leben 563 000 Italiener. Nach **den** Türken **und** den Bürgern aus **dem** ehemaligen Jugos**lawien** stellen sie heute **die** drittgrößte **Gruppe** von **Ausländern**. Vor **vielen**

Jahren waren sie **die** ersten geladenen Gäste **des** deutschen Nachkriegsarbeitsmark**tes**. Auch **wenn** es hierzulande 36 000 italien**ische** Betriebe **gibt**: Mehr als die **Hälfte** von **den** italienischen Erwerbstätigen sind **Arbeiter/ arbeitslos**, die **meisten** ohne Berufsausbildung. Ihre Kinder beherrschen nur selten beide Sprachen.

Benzinpreise

Die hohen Benzinpreise, die teureren Flugtickets, die Inflationsraten und nicht zuletzt die ständige Ermahnung, den Gürtel enger zu schnallen, da schwere Zeiten auf uns zukommen - dies **sind** nach Ansicht der Reiseveranst**alter** die **Gründe** dafür, dass eingefleischte Fernreise-Fans **ihre** Urlaubsstrategie geänd**ert** haben und im Extrem**fall** auch **bereit** sind, in deutschen Landen Ferien **zu** machen. **Manche** bundesdeutsche Ferien**organisationen/rte** haben **den** Trend rechtzeitig erkannt, investieren in **diesen** Sommer **mehr** als **bisher** in **die** Werbung und stellen nun Ende Juli schon fest, dass das "absolut gut angelegtes Geld war".

Bijlage 6: Enquête voor Duitsers

Lieber Teilnehmer,

Dieser Fragebogen ist Teil von unserer Studie über rezeptive Mehrsprachigkeit in deutsch-niederländischen Gesprächen. Du hast dich bereit erklärt, an dieser Studie teil zu nehmen in der Kategorie englische Gespräche zwischen Holländern und Deutschen. Bevor wir mit dem Experiment anfangen können, brauchen wir ein paar Hintergrundinformationen von dir und deinem Bezug zu Niederländisch und Englisch. Der Fragebogen umfasst elf Fragen, das Beantworten wird ungefähr fünf Minuten dauern. Vielen Dank für deine Hilfe!

Angaben zur Person

Alter :

Geschlecht

- männlich
- weiblich

Nationalität(en) :

Höchster Bildungsabschluss :

Fragen

1. Wie viele Sprachen sprichst du?
 - Sprachen spreche ich fließend
 - Sprachen spreche ich mittelmäßig bis schlecht
 - Sprachen kann ich recht gut verstehen, aber nicht sprechen

2. Ist Deutsch deine einzige Muttersprache?
 - Ja
 - Nein, meine andere Muttersprache ist.....
 - Nein, meine einzige Muttersprache ist.....

3. Spricht jemand in deiner Familie oder jemand deiner Freunde Englisch als Muttersprache? (Gib an ob es ein Elternteil, eine Tante, Grosseltern, Freund/Freundin, usw. ist)

- Ja,
.....
.....
 - Nein
4. Spricht jemand in deiner Familie oder jemand deiner Freunde Niederländisch als Muttersprache? (Gib an ob es ein Elternteil, eine Tante, Grosseltern, Freund/Freundin, usw. ist)
- Ja,
.....
.....
 - Nein
5. Wie hast du Englisch gelernt? Du darfst auch mehrere Antworten auswählen.
- Ich habe nie versucht, Niederländisch zu lernen
 - Durch Unterricht (Schule/Uni)
 - Durch Kontakt/ Interaktion mit Leuten
- Anders,
nämlich.....
.....
6. Wie hast du Niederländisch gelernt? Du darfst auch mehrere Antworten auswählen.
- Ich habe nie versucht, Englisch zu lernen
 - Durch Unterricht (Schule/Uni)
 - Durch Kontakt/ Interaktion mit Leuten
- Anders,
nämlich.....
.....
7. Kreuze an, welche der Aussagen auf dich zutrifft.

	Völlig	Teilweise	Gar nicht
Ich kann mich fließend unterhalten auf Englisch.			
Ich kann mit meinen Englisch-Kenntnissen kurze und einfache Gespräche auf Englisch führen.			
Ich kann einfache Texte, wie z.B. einen persönlichen Brief, auf Englisch schreiben.			
Ich kann Artikel, Zeitungsberichte, usw. auf Englisch lesen und verstehen.			
Ich kann Fernsehsendungen/Filme auf Englisch gucken und verstehen.			

8. Wie oft wirst du in den unten genannten Situationen Englisch ausgesetzt?

	Nie	Täglich	Wöchentlich	Monatlich	Jährlich
Zuhause					
Arbeit/Schule/Uni					
Medien (Fernsehen/Radio/ Printmedien)					
Interaktive medien (im Internet z.B. durch Facebook, Skype, usw.)					
Freizeit (Urlaub/Parties/ Ausflüge)					
Allgemein					

9. Kreuze an, welche der Aussagen auf dich zutrifft.

	Völlig	Teilweise	Gar nicht
Ich kann mich fließend unterhalten auf Niederländisch.			
Ich kann mit meinen Niederländisch-Kenntnissen kurze und einfache Gespräche auf Niederländisch führen.			
Ich kann einfache Texte, wie z.B. einen persönlichen Brief, auf Niederländisch schreiben.			
Ich kann Artikel, Zeitungsberichte, usw. auf Niederländisch lesen und verstehen.			
Ich kann Fernsehsendungen/Filme auf Niederländisch gucken und verstehen.			

10. Wie oft wirst du in den unten genannten Situationen Niederländisch ausgesetzt?

	Nie	Täglich	Wöchentlich	Monatlich	Jährlich
Zuhause					
Arbeit/Schule/Uni					

Medien (Fernsehen/Radio/ Printmedien)					
Interaktive medien (im Internet z.B. durch Facebook, Skype, usw.)					
Freizeit (Urlaub/Parties/ Ausflüge)					
Allgemein					

11. Kreuze an, was auf dich zutrifft.

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Deutsch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Niederländisch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Englisch.				
Wenn mich ein Niederländer auf Englisch anspricht, antworte ich auf Deutsch.				
Wenn mich ein Niederländer auf Englisch anspricht, antworte ich auf Niederländisch.				
Wenn mich ein Niederländer auf Englisch anspricht, antworte ich auf Englisch.				

12. Hast du jemals 3 Monate oder länger in einem Englisch-sprachigem Land gelebt oder rumgereist?

- Nein, geh zu Frage 14.
- Ja, in, für eine Dauer von

13. Wie würdest du deinen Kontakt mit der lokalen Sprache während deines Aufenthaltes beschreiben?

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Ich habe so viel wie möglich auf Englisch kommuniziert.				
Ich habe nur in meiner Muttersprache kommuniziert.				

14. Hast du jemals 3 Monate oder länger in einem niederländisch-sprachigem Land gelebt oder rumgereist?

- Nein, geh zu Frage 16.

- Ja, in, für eine Dauer von

15. Wie würdest du deinen Kontakt mit der lokalen Sprache während deines Aufenthaltes beschreiben?

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Ich habe so viel wie möglich auf Niederländisch kommuniziert.				
Ich habe so viel wie möglich auf Englisch kommuniziert.				
Ich habe nur in meiner Muttersprache kommuniziert.				

16. Kreuze an, in wie weit du mit den Aussagen übereinstimmst.

	Stimme völlig zu	Stimme zu	Keine Meinung	Stimme nicht zu	Stimme gar nicht zu
Ich finde Englisch eine schwierig zu lernende Sprache.					
Es macht mir Spaß Englisch zu sprechen.					
Ich bin zufrieden mit meiner Sprachfertigkeit im Englischen.					
Die englische Sprachfertigkeit vom Durchschnitts-Niederländer ist hoch.					

17. Kreuze an, in wie weit du mit den Aussagen übereinstimmst.

	Stimme völlig zu	Stimme zu	Keine Meinung	Stimme nicht zu	Stimme gar nicht zu
Ich finde Niederländisch eine schwierig zu lernende Sprache.					
Es macht mir Spaß Niederländisch zu sprechen.					

Ich bin zufrieden mit meiner Sprachfertigkeit im Niederländischen.					
Die deutsche Sprachfertigkeit vom Durchschnitts-Niederländer ist hoch.					

18. Wie oft bist du selbst in einem Englisch-sprachigem Land?

- Nie
- Weniger als 1 mal pro Jahr
- 1 bis 5 mal pro Jahr
- 5 bis 10 mal pro Jahr
- 10 mal pro Jahr oder mehr

19. Wie oft bist du selbst in den Niederlanden?

- Nie
- Weniger als 1 mal pro Jahr
- 1 bis 5 mal pro Jahr
- 5 bis 10 mal pro Jahr
- 10 mal pro Jahr oder mehr

Bijlage 7: Enquête voor Nederlanders

Beste participant,

Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek naar receptieve meertaligheid in Nederlands-Duitse dialogen. Jij hebt aangegeven deel te nemen aan dit onderzoek in de categorie Engelse gesprekken tussen Duitsers en Nederlanders. Voordat wij met het experiment kunnen beginnen hebben wij informatie nodig over jouw talige achtergrond en Duitse en Engelse taalgebruik. De vragenlijst bestaat uit elf vragen. Het beantwoorden van deze vragen zal ongeveer vijf minuten duren. Alvast bedankt voor jouw medewerking.

Persoonsgegevens

Leeftijd :

Geslacht

- Man
- Vrouw

Nationaliteit(en) :

Hoogst genoten opleiding :

Vragen

1. Hoeveel talen spreek je? (Vul op de stippellijn het aantal in.)
- talen spreek ik vloeiend
 - talen spreek ik redelijk tot slecht
 - talen kan ik redelijk tot goed verstaan, maar niet spreken

2. Is Nederlands jouw enige moedertaal?

- Ja
- Nee, mijn andere moedertaal is.....
- Nee, mijn enige moedertaal is.....

3. Spreken jouw directe familieleden of goede vrienden Engels als moedertaal? (Specificeer op basis van ouder, tante, grootouder, vriend/vriendin etc.)

- Ja,
.....
.....
- Nee

4. Spreken jouw directe familieleden of goede vrienden Duits als moedertaal?
(Specificeer op basis van ouder, tante, grootouder, vriend/vriendin etc.)

- Ja,
.....
.....
- Nee

5. Hoe heb jij Engels geleerd? Je mag meer dan één antwoord geven.

- Ik heb nooit geprobeerd Engels te leren
- Door middel van formele educatie
- Door interactie met personen
- Anders,
namelijk.....
.....

6. Hoe heb jij Duits geleerd? Je mag meer dan één antwoord geven.

- Ik heb nooit geprobeerd Duits te leren
- Door middel van formele educatie
- Door interactie met personen
- Anders,
namelijk.....
.....

7. Kruis aan hoe de volgende uitspraken op jou van toepassing zijn.

	Volledig	Gedeeltelijk	Niet
Ik kan vloeiend communiceren in het Engels			
Ik kan met mijn Engelse talenkennis korte en simpele gesprekken in het Engels voeren.			
Ik kan simpele teksten, zoals een persoonlijke brief, in het Engels schrijven.			
Ik kan artikelen, nieuwsberichten etc. in het Engels lezen en begrijpen.			
Ik kan tv-programma's/films en colleges in het Engels volgen en begrijpen.			

8. Kruis aan hoe vaak jij in de onderstaande situaties wordt blootgesteld aan Engels.

	Nooit	Dagelijks	Wekelijks	Maandelijks	Jaarlijks
Thuis					
Werk/school					
Media (televisie/radio/					

schriftelijke media)					
Interactieve media (op internet b.v. facebook, skype)					
Vrije tijd (vakanties/feestjes/ uitstapjes)					
In het algemeen					

9. Kruis aan hoe de volgende uitspraken op jou van toepassing zijn.

	Volledig	Gedeeltelijk	Niet
Ik kan vloeiend communiceren in het Duits			
Ik kan met mijn Duitse talenkennis korte en simpele gesprekken in het Duits voeren.			
Ik kan simpele teksten, zoals een persoonlijke brief, in het Duits schrijven.			
Ik kan artikelen, nieuwsberichten etc. in het Duits lezen en begrijpen.			
Ik kan tv-programma's/films en colleges in het Duits volgen en begrijpen.			

10. Kruis aan hoe vaak jij in de onderstaande situaties wordt blootgesteld aan Duits.

	Nooit	Dagelijks	Wekelijks	Maandelijks	Jaarlijks
Thuis					
Werk/school					
Media (televisie/radio/ schriftelijke media)					
Interactieve media (op internet b.v. facebook, skype)					
Vrije tijd (vakanties/feestjes/ uitstapjes)					

In het algemeen					
-----------------	--	--	--	--	--

11. Kruis aan wat op jouw van toepassing is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Nederlands.				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Duits.				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Engels.				
Als een Duitser mij in het Engels aanspreekt, reageer ik in het Nederlands.				
Als een Duitser mij in het Engels aanspreekt, reageer ik in het Duits.				
Als een Duitser mij in het Engels aanspreekt, reageer ik in het Engels.				

12. Heb je ooit drie maanden of langer in een Engelstalig land gewoond of gereisd?

- Nee, ga door naar vraag 14.
- Ja, in, voor een tijdsduur van.....

13. Kruis aan hoe jouw contact met de lokale Engelse taal tijdens jouw verblijf te beschrijven is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Ik heb in het Engels gecommuniceerd				
Ik heb in mijn moedertaal gecommuniceerd				

14. Heb je ooit drie maanden of langer in een Duitstalig land gewoond of gereisd

- Nee, ga door naar vraag 16.
- Ja, in, voor een tijdsduur van.....

15. Kruis aan hoe jouw contact met de lokale Duitse taal tijdens jouw verblijf te beschrijven is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Ik heb in het Duits gecommuniceerd				
Ik heb in het Engels gecommuniceerd				
Ik heb in mijn moedertaal gecommuniceerd				

16. Kruis aan in hoeverre je het met de onderstaande uitspraken eens bent.

	Volledig mee eens	Mee eens	Geen mening	Oneens	Volledig oneens
Ik vind Engels een moeilijke taal om te leren.					
Ik vind het leuk om Engels te spreken					
Ik ben tevreden over mijn taalvaardigheid in het Engels.					
De Engelse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser is hoog.					

17. Kruis aan in hoeverre je het met de onderstaande uitspraken eens bent.

	Volledig mee eens	Mee eens	Geen mening	Oneens	Volledig oneens
Ik vind Duits een moeilijke taal om te leren.					
Ik vind het leuk om Duits te spreken					
Ik ben tevreden over mijn taalvaardigheid in het Duits.					
De Nederlandse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser is hoog.					

18. Hoe vaak ben je zelf in Duitsland?

- Nooit
- minder dan 1 keer per jaar
- 1 tot 5 keer per jaar
- 5 tot 10 keer per jaar
- 10 keer per jaar of meer

19. Hoe vaak ben je zelf in een Engelstalig land?

- Nooit
- minder dan 1 keer per jaar
- 1 tot 5 keer per jaar
- 5 tot 10 keer per jaar
- 10 keer per jaar of meer

Bijlage 8: Instructies Nederlands: Guide

Beste Participant,

Lees de slides met instructies aandachtig.

Je ziet straks een plattegrond van een groot kantoorgebouw waar jij werkt. Punt B is jouw huidige locatie. Je hebt een afspraak met een zakenrelatie. Je wilt een belangrijk contract met hem afsluiten.

Punt A is de locatie van jouw zakenrelatie. Je weet momenteel nog niet waar punt A is, dus waar jouw zakenrelatie zich in het gebouw bevindt. De afspraak vindt plaats bij punt B, een kamer waar jij alles voor het gesprek hebt laten klaarzetten.

Je wordt straks door jouw zakenrelatie gebeld. Je moet erachter komen waar hij zich in het gebouw bevindt. Jullie moeten elkaar zo snel mogelijk ontmoeten, omdat hij een andere afspraak heeft gepland en anders het contract niet wordt getekend.

De plattegronden die jij en jouw zakenpartner hebben van het gebouw, beschrijven hetzelfde gebouw. De locatie en vorm van alle gangpaden en kamers zijn hetzelfde en de deuren zitten op dezelfde plaats.

De laatste jaren zijn er echter veel reorganisaties geweest binnen het bedrijf dat in het gebouw is gevestigd. Afdelingen zijn verhuisd, waardoor kamers een andere functie hebben gekregen en een deel van het meubilair is verplaatst.

Jij weet welke afdelingen zich waar bevinden, hoe de gangpaden en kamers zijn ingedeeld en aangekleed, omdat jij er werkt en jouw plattegrond up-to-date is. Het is echter enkele jaren geleden dat jouw zakenrelatie jouw bedrijf heeft bezocht en de plattegrond die hij van de bedrijfssite heeft gehaald is ook niet meer up-to-date. Daarom moet jij jouw zakenrelatie stap voor stap instructies geven en hem van één punt naar een ander punt leiden tot hij jouw locatie, punt B, heeft bereikt.

Jouw zakenrelatie kan in principe de gangpaden in alle richtingen belopen. Maar let op! Er vinden onderhoudswerkzaamheden in het gebouw plaats. Op die plaatsen kan jouw zakenrelatie maar in één richting lopen. In dat geval moet je hem in de richting van de pijl sturen. De pijl geldt alleen voor de kleine delen van de gang tot de kruispunten.



Jij ziet een plattegrond met punt B. Jouw zakenrelatie ziet op de plattegrond alleen zijn eigen locatie, punt A. Let op! Jouw zakenrelatie is Duitser en spreekt geen Nederlands.

Probeer alleen Engels te spreken.

Je moet straks de plattegrond via paint openen en tijdens het experiment met de kleur blauw de route die jij jouw zakenpartner laat lopen tekenen. □ Vragen over het programma paint of overige onduidelijkheden kun je nu via skype-chat aan de onderzoeker stellen. Heb je geen vragen, laat dit dan ook weten.

Open nu via paint het document 'plattegrond B' dat je hebt ontvangen via de e-mail. De onderzoeker legt na bevestiging contact tussen jou en jouw zakenrelatie. Het onderzoek start.

Let op! Geef met de kleur blauw aan welke weg jij, jouw zakenpartner laat lopen.

Sla jouw route na afloop op en stuur het naar de onderzoekers.

Bedankt en succes!

Bijlage 9: Instructies Nederlands: Follower

Beste Participant,

Lees de slides met instructies aandachtig.

Je ziet straks een plattegrond van een groot kantoorgebouw waar jij op bezoek bent. Punt A is jouw huidige locatie. Je hebt een afspraak met een zakenrelatie. Je wilt een belangrijk contract met hem afsluiten.

Punt B is de locatie van jouw zakenrelatie. Je weet momenteel nog niet waar punt B is, dus waar jouw zakenrelatie zich in het gebouw bevindt. De afspraak vindt plaats bij punt B, een kamer waar alles klaar staat voor het gesprek.

Jij belt straks jouw zakenrelatie. Je moet eerst aan hem uitleggen waar jij je bevindt en hem vragen jou richting zijn locatie (punt B) te leiden. Jullie moeten elkaar zo snel mogelijk ontmoeten omdat jij een andere afspraak hebt gepland en anders het contract niet wordt getekend.

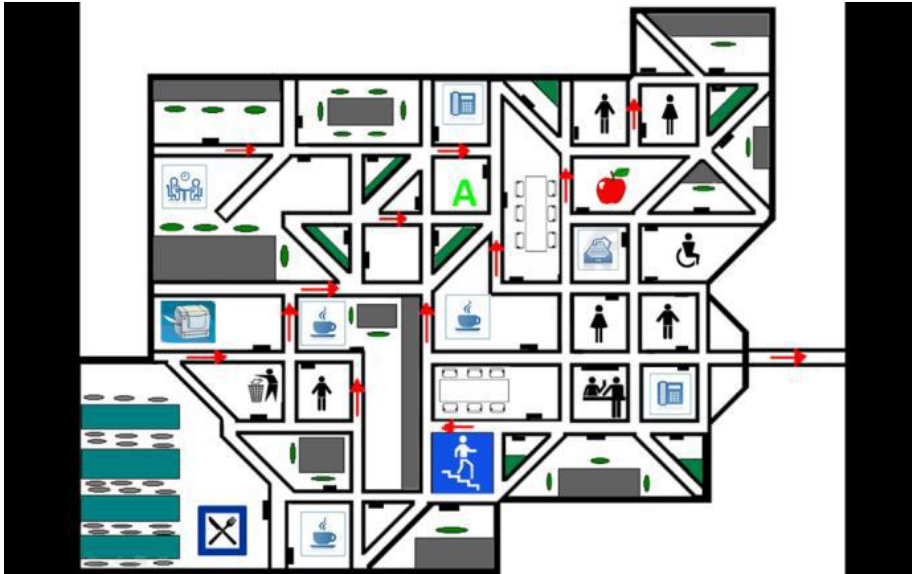
De plattegronden die jij en jouw zakenpartner hebben, beschrijven hetzelfde gebouw. De locatie en vorm van alle gangpaden en kamers zijn hetzelfde en de deuren zitten op dezelfde plaats. De laatste jaren zijn er echter veel reorganisaties geweest binnen het bedrijf dat in het gebouw is gevestigd. Afdelingen zijn verhuisd, waardoor kamers een andere functie hebben gekregen en een deel van het meubilair is verplaatst.

Het is lang geleden dat jij voor het laatst het bedrijf hebt bezocht en de plattegrond die je hebt gedownload van de bedrijfssite is ook niet up-to-date. Jouw zakenrelatie is werkzaam in het gebouw en is wel op de hoogte van de huidige situatie en heeft een plattegrond die up-to-date is.

Daarom zal jouw zakenrelatie stap voor stap instructies geven en jou van één punt naar een ander punt leiden tot jij zijn locatie, punt B, hebt bereikt.

Jij kan in principe de gangpaden in alle richtingen belopen. Maar let op! Er vinden onderhoudswerkzaamheden in het gebouw plaats. Op die plaatsen kan jij maar in één richting lopen. In dat geval loop je in de richting van de pijl. De pijl geldt alleen voor de kleine delen

van de gang tot de kruispunten.



Jij ziet een plattegrond met punt A. Jouw zakenrelatie ziet op de plattegrond alleen zijn eigen locatie, punt B.

Let op! Jouw zakenrelatie is Duitser en spreekt geen Nederlands. Probeer alleen Engels te spreken.

Je moet straks de plattegrond via paint openen en tijdens het experiment met de kleur blauw jouw route tekenen. Vragen over het programma paint of overige onduidelijkheden kun je nu via skype-chat aan de onderzoeker stellen. Heb je geen vragen, laat dit dan ook weten.

Open nu via paint het document 'plattegrond A' dat je hebt ontvangen via de e-mail. De onderzoeker legt na bevestiging contact tussen jou en jouw zakenrelatie. Het onderzoek start.

Let op! Geef met de kleur blauw aan welke weg jij, jouw zakenpartner laat lopen.

Sla jouw route na afloop op en stuur het naar de onderzoekers.

Bedankt en succes!

Bijlage 10: Instructies Duits: Guide

Lieber Teilnehmer,

Lies dir diese Slides mit den Anweisungen bitte aufmerksam durch.

Nachher siehst du einen Grundriss von einem großen Bürogebäude, in dem du arbeitest. Punkt B ist dein jetziger Standort. Du hast ein Termin mit einem Geschäftspartner. Du willst einen wichtigen Vertrag mit ihm abschliessen.

Punkt A ist der Ort an dem sich dein Geschäftspartner befindet. Du weißt jetzt noch nicht, wo Punkt A ist, also auch nicht, wo sich dein Geschäftspartner befindet. Der Termin findet statt bei Punkt B, in einem Zimmer, wo du schon alles für das Gespräch hast vorbereiten lassen.

Dein Geschäftspartner ruft dich gleich an. Du musst rausfinden, wo er/sie sich im Gebäude befindet. Ihr müsst euch so schnell wie möglich finden, da er/sie noch einen anderen Termin hat und der Vertrag sonst nicht unterschrieben werden kann.

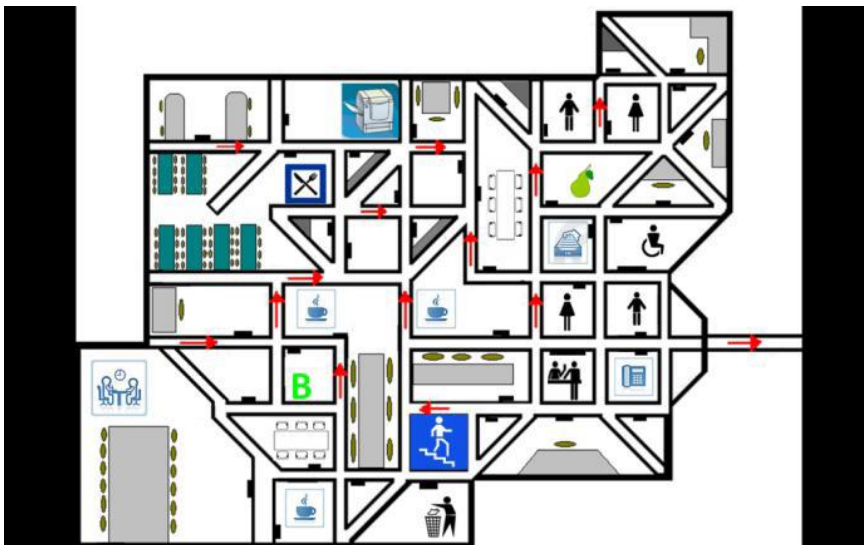
Die Grundrisse, die du und dein Geschäftspartner haben, sind vom selben Gebäude. Alle Flure und Zimmer befinden sich an der selben Stelle. In den letzten Jahren gab es allerdings viele Umstrukturierungen in der Firma, in deren Gebäude ihr euch befindet. Abteilungen sind umgezogen, wodurch Zimmer für andere Zwecke genutzt werden und Kaffeeautomaten, Möbel u.ä. umgestellt sind.

Du weißt, wo die Abteilungen sind, wie die Flure und Zimmer eingeteilt und eingerichtet sind, weil du hier arbeitest und dein Grundriss up-to-date ist.

Es ist allerdings eine Weile her, dass dein Geschäftspartner deine Firma besucht hat und sein Grundriss ist veraltet. Darum musst du deinem Geschäftspartner Schritt für Schritt Anweisungen geben und ihn/sie bis zu dir durch das Gebäude führen.

Dein Geschäftspartner kann im Grunde alle Flure aus beiden Richtungen durchqueren.

Aber pass auf! Es gibt kleine Bauarbeiten im Gebäude. Dort kann dein Geschäftspartner die Flure nur aus einer Richtung durchqueren. In dem Fall musst du ihn/sie in Richtung des Pfeils schicken.



Du siehst einen Grundriss mit Punkt B.

Dein Geschäftspartner sieht auf dem Grundriss nur seinen eigenen Standort, Punkt A.

Achtung! Dein Geschäftspartner ist Niederländer und versteht kein Deutsch. Versuche nur Englisch mit ihm/ihr zu sprechen.

Du musst den Grundriss gleich mit dem Programm Paint öffnen und mit der Farbe Blau deine Route einzeichnen. Fragen zum Programm Paint oder andere Fragen kannst du uns jederzeit über den Skype-Chat stellen. Lass es uns auch wissen, wenn du keine Fragen hast.

Öffne das Dokument "Plan B ", das du per Email erhalten hast. Der Versuchsleiter verbindet dich mit deinem Geschäftspartner, sobald alles deutlich ist. Das Experiment kann beginnen.

Achtung! Verwende die Farbe Blau, um deine Route einzuzeichnen.

Speicher die Datei am Ende des Experiments und sende sie dem Versuchsleiter.

Vielen Dank und viel Erfolg!

Bijlage 11: Instructies Duits: Follower

Lieber Teilnehmer,

Lies dir diese Slides mit den Anweisungen bitte aufmerksam durch.

Nachher siehst du einen Grundriss von einem großen Bürogebäude, wo du zu Besuch bist.

Punkt A ist dein jetziger Standort.

Du hast ein Termin mit einem Geschäftspartner. Du willst einen wichtigen Vertrag mit ihm abschliessen.

Punkt B ist der Ort deines Geschäftspartners. Du weißt jetzt noch nicht, wo Punkt B ist, also auch nicht, wo sich dein Geschäftspartner befindet. Der Termin findet statt bei Punkt B, in einem Zimmer wo schon alles vorbereitet ist für das Gespräch. Gleich rufst du deinen Geschäftspartner an.

Du musst ihm/ihr erst erklären, wo du dich befindest, und ihn/sie bitten, dich zu seinem/ihrer Standort zu führen. Ihr müsst euch so schnell wie möglich treffen, weil du noch einen anderen Termin hast und der Vertrag sonst nicht unterschrieben wird.

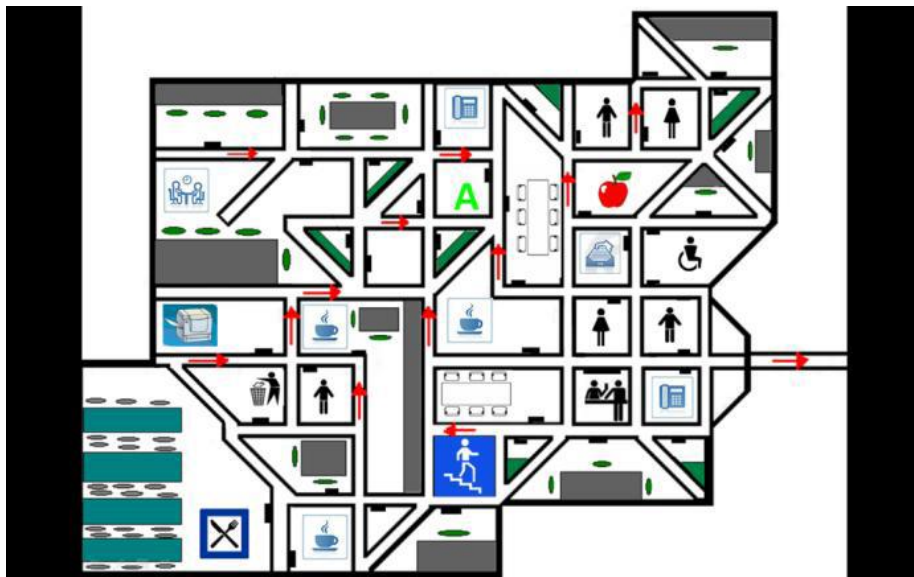
Die Grundrisse, die du und dein Geschäftspartner vom Gebäude haben, zeigen das selbe Gebäude. Alle Flure und Zimmer haben die gleiche Form und sind am gleichen Ort. Die letzten Jahre wurde in der Firma, in deren Gebäude ihr euch trifft, viel umstrukturiert. Abteilungen sind umgezogen, wodurch Zimmer für andere Sachen genutzt werden und Kaffeeautomaten, Möbel, usw. umgestellt sind.

Es ist schon eine Weile her, dass du das letzte Mal die Firma besucht hast, und der Grundriss den du heruntergeladen hast ist auch nicht mehr up-to-date. Dein Geschäftspartner arbeitet in dem Gebäude und ist informiert über die Änderungen im Gebäude und hat einen Grundriss, der up-to-date ist.

Darum wird dein Geschäftspartner dir Schritt für Schritt Anweisungen geben und dich von einem Punkt zum nächsten lotsen, bis du seinen Standort, Punkt B, erreicht hast.

Im Grunde kannst du alle Flure in alle Richtungen durchqueren.

Aber pass auf! Es finden kleine Bauarbeiten im Gebäude statt. Hier kannst du nur in Richtung des Pfeils laufen.



Du siehst einen Grundriss mit dem Punkt A. Dein Geschäftspartner sieht auf dem Grundriss nur seinen eigenen Standort, Punkt B.

Achtung! Dein Geschäftspartner ist Niederländer und versteht kein Deutsch.

Versuche nur Englisch mit ihm/ihr zu sprechen.

Du musst den Grundriss gleich mit dem Programm Paint öffnen und mit der Farbe Blau deine Route einzeichnen. Fragen zum Programm Paint oder andere Fragen kannst du uns jederzeit über den Skype-Chat stellen. Lass es uns auch wissen, wenn du keine Fragen hast.

Öffne das Dokument "Plan B ", das du per Email erhalten hast. Der Versuchsleiter verbindet dich mit deinem Geschäftspartner, sobald alles deutlich ist. Das Experiment kann beginnen.

Achtung! Verwende die Farbe Blau, um deine Route einzuzeichnen.

Speicher die Datei am Ende des Experiments und sende sie dem Versuchsleiter.

Vielen Dank und viel Erfolg!

Bijlage 12: Transcriptieconventies

(.)	Korte pauze onder de 0,2 sec
(1.0)	Pauze vanaf 0,2 sec
(())	Spreker is onverstaanbaar
((lacht))	Spreker lacht (hetzelfde geldt voor kuchen etc.)
°woord°	Spreker spreekt zacht
WOORD	Spreker spreekt hard
<woord>	Spreker spreekt woord/zin langzaam
>woord<	Spreker spreekt woord/zin snel
woord↑	Spreker gaat met stem omhoog
woord↓	Spreker gaat met stem omlaag
Wo/woord	Spreker stottert/verbetert zich
Wo/	Spreker stopt midden in een woord
Woo:rd	Spreker spreekt de 'o' heel lang
?	Alleen gebruiken als het echt een vraag is en je dat ook kan horen
.	Hoef je niet na elk segment gebruiken. Alleen als het ècht duidelijk het eind van een zin is (bijvoorbeeld als de spreker daarna aan een nieuwe zin begint)